



## VERGİ PLANLAMASI YAPILMASINA SINIRLAMA GETİREN KURUMLAR

INSTITUTIONS THAT LIMIT TAX PLANNING

### Bahan YENİLMEZ

Dr., Muhasebe-Finansman, Finans, Ankara Üniversitesi,  
Ankara/Türkiye.

PhD, Accounting-Finance, Finance, Ankara University,  
Ankara/Türkiye.

yenilmezbahan@yahoo.com

**ORCID ID:** 0000-0002-8514-7276

### Makale bilgisi | Article Information

**DOI:** 10.47994/usbad.1209983

**Makale Türü / Article Type:** Araştırma Makalesi / Research Article

**Geliş Tarihi / Date Received:** 25.11.2022

**Kabul Tarihi / Date Accepted:** 03.08.2023

**Yayın Tarihi / Date Published:** 20.08.2023

**Yayın Sezonu / Pub Date Season:** Ağustos / August

**Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article:** Yenilmez, B. (2023). Vergi Planlaması Yapılmasına Sınırlama Getiren Kurumlar. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 5(12), 290-320.

**İntihal:** Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

**Plagiarism:** This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.



**İletişim:** Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>  
mail: [usbaddergi@gmail.com](mailto:usbaddergi@gmail.com)

**Öz:** Bu çalışmada başta çok uluslu şirketler olmak üzere yaptıkları doğrudan ve dolaylı yatırımlarda bir finansal aracı gibi önemli bir vergi avantajı sağlamak için kullanılan Vergi planlaması uygulamalarına sınırlama getiren kurumlar kavramsal bir çerçevede incelenerek bu uygulamaların vergi planlaması üzerinde etkili olup olmadığı tartışılmıştır. Bu kapsamda önce vergi planlamasının ne olduğu ve amacına değinilmiş daha sonra da başta OECD ülkelerinin uyguladığı matrah aşındırması ve kârın kaydırılması (Base Erosion and Profit Shifting-BEPS) projesi kapsamındaki vergi planlamasına sınırlama getiren kurumlar irdelenmiş daha sonra da Türkiye'ye mahsus vergi planlamasının yapılmasına engel olan kurumlara değinilmiştir. Yapılan bu çalışmanın sonucunda vergi planlamasını önlemek için kullanılan bazı kısıtlamaların firmaların hem mali yapılarını hem organizasyonel ve vergisel yapılarını olumsuz etkileyebildiği tespit edilmiş ve bu yapılacak düzenlemeler ile bu kısıtlamaların kapsamının uygulamada yaşanan sorunlar kapsamında daha net belirlenmesi ve yaşanan sorunlara ilişkin çözümler bulunması önerilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Yatırım kararı, Vergi Planlaması, Vergi Planlamasına Sınırlama Getiren Kurumlar; Türk Vergi Sisteminde Vergi Planlamasını Engelleyen Faktörler

**Abstract:** In this study, institutions that limit tax planning practices, which are used to provide an important tax advantage such as a financing tool in their direct and indirect investments, especially multinational companies, are examined in a conceptual framework and it is discussed whether these practices are effective on tax planning. In this context, firstly, what tax planning is and its purpose is mentioned. Then, the institutions that restrict tax planning within the scope of the Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) project implemented by OECD countries are examined. After that the institutions that prevent tax planning for Turkey are mentioned. As a result of this study, it has been determined that the some restrictions used to prevent tax planning can negatively affect both the financial and organizational and tax structures of the companies, and it has been suggested that the scope of these restrictions be determined more clearly within the scope of the problems experienced in practice and finding the solutions to the problems experienced with these regulations.

**Key Words:** Investment Decision, Tax Planning, Institutions Restricting Tax Planning; Factors Preventing Tax Planning in the Turkish Tax System

## GİRİŞ

Temel bir tanımlamayla vergi planlaması daha az verginin ödenmesi amacıyla vergi mevzuatına aykırı davranışlardan kaçınarak işletmelerin yapacakları yasal faaliyetlerin sonucunda işletmelerin vergiden kaçınmasıdır (Erdem vd., 2012: 175). Burada vergi planlaması yapılmasındaki temel amaç vergiyle ilgili yasalara ve vergiye ilişkin etik standartlarla uyumlu vergiden kaçınma amacı taşıyan yapılar oluşturmak ve böylece en az vergi miktarının ödenmesini sağlamaktır (Gökten ve Karabudak, 2017). Başka bir ifade ile vergi planlaması, bir işletmenin yahut bir bireyin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerinin en düşük düzeyde vergi ödenmesini sağlayacak biçimde düzenlenmesidir (Saraçoğlu ve Çakır, 2017). Vergi planlaması transfer fiyatlaması uygulamaları, yurtdışında iştirak kurarak elde edilen kazançlar, şart aranmaksızın istisna kapsamında tutulan kazançlar, yatırımların vergi cennetlerine, serbest bölgelere kaydırılması, yapılan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının sağladığı imkanlar, ülkelerin yatırımcılara tanımış olduğu lokal ölçekli indirim, istisna ve muafiyetler gibi pek çok farklı yöntemin doğru bir şekilde uygulanmasıyla etkin bir şekilde yapılabilmektedir.

Vergi planlamasının yapılması suretiyle başta çok uluslu şirketler olmak üzere şirketlerin yatırımlarını daha düşük vergi oranına sahip olan ülkelere kaydırması, vergi planlamasının bilincinde olan işletmelerin bu vergisel avantajlardan önemli ölçüde yararlanmaya çalışmaları ve hatta başta yine çok uluslu şirketler olmak üzere kurumların daha az vergi ödemek amacıyla ülkelerin tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri sofistike teknikler geliştirerek vergi planlamasının sınırlarını zorlamaları devletlerin önemli bir vergi gelirinden mahrum olmalarına sebebiyet vermiştir (Kılıçer, 2017). Devletler de bu gelir kaybının önüne geçmek adına kendi kanunlarında çeşitli önlemler almışlardır. Bunlardan biri de OECD ülkelerinin uyguladığı matrah aşındırması ve kârın kaydırılması (Base Erosion and Profit Shifting-BEPS) projesidir. Bu projenin temel hedefi; ülkelerin lokal düzeyde uygulamış oldukları katı olmayan mevzuat yoluyla ve sağlamış oldukları finansal teşvikler ve kolaylıklarla, uluslararası seviyede bilinçli olarak ya da olmayarak yarattıkları haksız vergi rekabetini engellemek ve kârın düşük vergi uygulayan yahut hiç vergi uygulamayan ülkelere kaydırılarak vergi matrahının aşındırılmasının önüne geçmektir (Uslu, 2019).

### 1. VERGİ PLANLAMASININ TEORİK ÇERÇEVESİ

Vergi planlamasında sıklıkla karıştırılan iki unsur olan vergiden kaçınma ile vergi kaçakçılığı kavramlarını birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü vergiden kaçınmada vergiyi doğuran olaya hiç başvurmamak suretiyle verginin doğmasına engel olma durumu söz konusuysen; vergi kaçakçılığında ise hileli ve illegal yollarla vergi yükünün azaltılması söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda vergiden kaçınma tamamen hukuka uygunluk arz ederken; vergi kaçakçılığı hukuka aykırıdır (Oktar, 2003: 5).

Vergi planlamasına ilişkin olarak ülkelerin içinde bulunduğu vergi rekabetinde kullanılabilecek en etkili araç vergi oranları olmasına rağmen vergi rekabetinde kullanılan tek araç vergi oranı değildir. Çünkü çeşitli vergisel ayrıcalıkların kullanılmasıyla da mobil üretim faktörleri kullanıla bilinir. Bu kapsamda, vergi rekabeti; indirim, istisna, muafiyet, vergi erteleme, hızlandırılmış amortisman, vb. ayrıcalıklar sayesinde mobil üretim faktörlerine teşvik sağlayabilmektedir (Değirmencioğlu, 2013). Bu nedenle de bu araçlar vergi tasarrufunu amaçlayan firmalar için yapılacak vergi planlamasının önemli unsurlarını oluşturmaktadır.

Etkin bir vergi planlaması yapılabilmesi için burada mükellefin ne amaçla vergi planlaması yapması gerektiği büyük önem taşımaktadır. Çünkü vergi planlamasının kapsamı çok geniştir. Mükellefe amacına uygun bir vergi planlamasının sunulması hem onun vergi maliyetine ilişkin etkinliğini arttıracak hem de vergi planlamacısının mükellefe yönelik olarak hazırlayacağı plana yönelik harcayacağı zamanı azaltacağı düşünülmektedir. Bu amaca ilişkin olarak mükellefler çifte Vergiyi Önleme Anlaşmaları, vergi cennetleri, serbest bölgelere yatırım vb çeşitli farklı stratejiler kullanarak hukuki sınırlar içerisinde vergi yüklerini minimize edebilmektedirler.

## 2. TRANSFER FİYATLAMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI VE VERGİ PLANLAMASINI SINIRLANDIRAN UYGULAMALAR

Transfer fiyatlandırması, birbirleriyle ilişkili olan işletmelerin kendi aralarında yahut bir işletmenin kendi bünyesindeki bir departmanının diğer bir departmana sağlamış olduğu mal ve hizmetler sonucunda uygulanan satış fiyatıdır (Borkowski,1997). Bu yöntemle işletmeler, vergiden kaçınmak amacıyla birbirleriyle ilişkili olan firmalar sayesinde birbirlerine fon transferini gerçekleştirerek daha az vergi yüküne sahip olmaktadır (Clausing, 2000; Eggert vd., 2018).

Transfer fiyatlandırması bu yöntemi uygulayan işletmelere önemli ölçüde bir vergi avantajı sağlayabilmektedir. Bu durum başta çok uluslu şirketler olmak üzere firmaları agresif vergi planlamasına uygulamasına yöneltmekte ve firmaların bu yöntemi kullanarak matrah aşındırması yapması mümkün hale gelebilmektedir (Choe ve Hyde, 2007; Keuschnigg ve Devereux, 2013; Choi vd., 2018). Bu nedenle kanun koyucu transfer fiyatlaması yoluyla meydana gelecek vergi aşındırmasını engellemek için çeşitli önlemler almıştır. Söz konusu bu aşındırmanın yanı sıra transfer fiyatlaması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına ilişkin olarak yapılan tüm bu düzenlemelerin amacı transfer fiyatının iktisadi ve ticari şartlar göz önünde bulundurularak nasıl belirlenmesi gerektiğine ilişkin temel prensipleri ortaya koymak suretiyle ilişkili kişilerle mal ve hizmet alım ya da satımında bulunan gerçek kişi ve kurumların gelirlerinin tam ve doğru olarak beyan edilmesini sağlamaktır (Gençoğlu ve Ertan, 2012).

Kurumlar vergisi kanununda Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında 3 unsur büyük önem arz etmektedir. Bunlar; ilişkili kişi, emsallere uygunluk ilkesi ve peşin fiyatlandırma antlaşmasıdır.

### 2.1. İlişkili Kişi

Bu husus Türkiye’de KVK’nın 13. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu kapsamda; işletmelerin dolaylı veya doğrudan sermaye payına sahip olan gerçek veya tüzel kişiler ilişkili kişi olarak değerlendirilmektedir. Yine aynı madde de belirtilen tanımdan hareketle, şahıslar, şahıs şirketleri, adi ortaklıklar ve sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek ve vakıflar ile bunlara ait iktisadi işletmeler ilişkili kişi olabilirken; bu şirketlerin ortaklarının alt ve üstsoyları ve üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımlarının da ilişkili kişi sayılabilmektedir (KVK 13/2).

Yine KVK’nın 13. Maddesinin 7. Fıkrasında ise aralarında gerçekleştirmiş oldukları ticari ilişki nedeniyle herhangi bir hazine zararının doğması durumunda Türkiye’deki tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye’deki işyeri veya daimi temsilcilerinin de ilişkili kişi sayılabileceği ve bu kazancın örtülü olarak dağıtıldığı kabul edilmektedir.

Yine ilgili KVK’nın 12. Maddesinin 3 fıkrasında; ilişkinin gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak ortaklık vasıtasıyla meydana gelmesi durumunda söz konusu ilişkinin örtülü kazanç dağıtımı kapsamında sayılabilmesi için en az %10 oranında ortaklık,

kâr payı ya da oy hakkının bulunması koşulu aranmaktadır. Fakat, taraflar arasında ortaklık ilişkisinin bulunmamasına rağmen doğrudan ya da dolaylı olarak en az %10 oranında kâr payı veya oy hakkının bulunduğu durumlarda ilişkili kişi ile yapılan işlem sayılacağı vurgulanmıştır.

Tüm bunlara ek olarak, yine ilgili KVK'nın 30. Maddesinin 7. Fıkrasında Cumhurbaşkanı tarafından açıklanan ve vergi sistemi olarak Türkiye'deki vergi sistemiyle aynı düzeyde vergilendirme imkan ve kapasitesine sahip olmayan ülkelerle (vergi cennetleri) yapılmış olan tüm işlemlerinde ilişkili kişilerle yapılmış işlemler olarak kabul edileceği belirtilmiş ve bu işlemi yapan kişilerin vergi mükellefi olup olmadığına bakılmadan % 30 oranında vergi kesintisi yapılacağı vurgulanmıştır. Fakat henüz ne Cumhurbaşkanı ne de eski bakanlar kurulu tarafından bu ülkelere yönelik bir liste henüz hazırlanmamıştır.

## 2.2. Emsallere Uygunluk İlkesi

Kanun koyucu da bu aşındırmaya engel olmak amacıyla KVK'nın 1 seri No'lu Genel Tebliği'nde emsallere uygunluk ilkesine yer vermiştir.

Emsallere uygunluk ilkesi; başta çok uluslu şirketler tarafından uygulanan ve bu şirketlerin ilişkili kişilerle yapmış olduğu mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasıdır (Neighbour ve Owens, 2001).

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. Maddesi uyarınca da emsallerine uygunluk ilkesine uygun olmayan satın alımların örtülü kazanç dağıtımı olarak kabul edileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla bu tutar ilgili hesap döneminin kurum kazancına eklenmelidir.

Yine bu maddeye paralel olarak, yine KVK'nın 11. maddesinin 1. Fıkrasının b bendinde transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış olan kazançların, kurum kazancının tespitinde indirim konusu yapılamayacağı vurgulanmıştır.

Emsallere uygun ilkesi ayrıca özellikle bazı sektörlerde tekelle ve oligopol konumunda olan firmaların transfer fiyatlaması yoluyla vergi matrahını aşındırmasına engel olmaktadır (Choi vd., 2018).

Emsallere uygunluk ilkesinin olup olmadığının tespitinde mutlaka karşılaştırılabilirlik analizi yapılmalıdır. Bu analiz iç ve dış karşılaştırılabilirlik olarak ikiye ayrılmaktadır. İç karşılaştırılabilirlik analizinde, ilişkili firmaların uyguladıkları fiyatların ilişkili olmayan firmaların uyguladıkları fiyatlarla karşılaştırması yapılırken; dışsal karşılatırmada ise ilişkili firmaların yapmış oldukları işlemin niteliği ilişkili olmayan firmaların yapmış oldukları işlemin niteliğinin birbirine uygun olup olmadığı karşılaştırılır. Bu analiz sayesinde ya tam bir fiyat tespiti yapılabilir ya da bir fiyat marjı belirlenerek vergi matrahının aşındırılmasının önüne geçilebilir (Pehlivan, 2014).

## 2.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşması

Transfer fiyatlandırma yoluyla örtülü kazanç dağıtımında önemli olan son husus ise peşin fiyatlandırma anlaşmasıdır. Bu yöntem genel olarak sağlıklı ve geçerli

bir emsal bedelin belirlenemediği durumlarda başvurulmaktadır. Böylece kurumlar vergisi mükellefleri, yurtdışındaki ilişkili kişilerle yapmış oldukları işlemleri için idareye başvuru yaparak, peşin fiyatlandırma anlaşması yapma talebinde bulunur. İlgili idare bu talebi 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında Genel Tebliğ'in 6. Maddesi uyarınca değerlendirir ve mükellefin iki taraflı ya da çok taraflı işlemin fiyatına yönelik bir anlaşma sağlar. Bu sistemin uygulanmasının en önemli avantajı; mükelleflere belirli bir süre boyunca herhangi bir ceza riskine maruz kalmadan ilgili işleme ilişkin plan yapabilme ve önlerini görebilme imkanı tanınmasıdır. Böylece hem mükellef hem de idare söz konusu işlemle ilgili herhangi bir yargı sürecine başvurmayarak hem zamandan hem de iş yükünden tasarruf etme imkanına sahip olur. Ayrıca söz konusu bu anlaşma ile söz konusu işlemin çifte vergilendirilmesinin de önüne geçilebilir (Yalçın ve Ertürk, 2017).

Fakat Yalçın ve Ertürk (2017)'ün yapmış olduğu çalışmada Türkiye'deki çok uluslu firmaların söz konusu peşin fiyatlandırma anlaşmasına (APA), sürecinin olumsuz sonuçlanması durumunda idarenin peşin fiyatlandırma anlaşmasına konu olan işlemi denetleyeceğine ilişkin korkuları nedeniyle başvurmak istemedikleri belirtilmiştir.

### 3. ÖRTÜLÜ SERMAYE UYGULAMASI

Uluslararası literatürde "Hidden/Thin Capitalization" olarak isimlendirilen bu kavram; işletmelerin finansman ihtiyaçlarının özkaynakları yerine ortaklarından sağlayacakları borç ile karşılanması sonucu şirketin elde ettiği kârın faiz olarak ortaklara aktarılması olarak tanımlanabilir (Buettner vd., 2012). Bu fonlar işletmenin bilançosunun pasif tarafında bulunan "ortaklara borçlar" hesabına kaydedilerek izlenmektedir (Gençoğlu ve Ertan, 2012).

Örtülü sermaye uygulaması ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte bu uygulamada genel olarak firmanın ortaklarından veya ortaklarla ilişkili olan kişilerden borçlanmanın özsermayenin belli bir oranının yasal limitleri aşması sonucu katlanılan faiz ve benzeri yükümlülüklerin emsallerini ve belirli bir oranını aşıp aşmadığının üzerinde durulmaktadır (Göller, 2012). Çünkü, örtülü sermaye uygulamalarının rekabet eşitliği açısından pek çok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle de ülkeler rekabet eşitsizliği olumsuz yönde etkileyen bu uygulamaya ilişkin çeşitli sınırlamalar getirmiştir (Vardar, 2019).

Türkiye'de kurumun ortaklarından veya ortaklarıyla ilişkili olan kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak temin etmek suretiyle işletmede kullandıkları borçların, ilgili hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun öz sermayesinin üç katını aşmış olan bölümü, ilgili hesap dönemi için örtülü sermaye sayılır (KVK m. 12/1).

Bu kapsamda, yalnızca ilişkili işletmelere finansman sağlayan kredi şirketlerinden yapılmış olan borçlanmaların dışında ana faaliyeti ile ilgili olarak faaliyette bulunan ve ortak veya ortakla ilişkili kişi sıfatını haiz banka veya benzeri kredi kuruluşlarından yapılmış olan borçlanmalar %50 nispetinde dikkate



alınmaktadır (KVK m.12/2). Bu tanımlamada da belirtilen ortaklarla ilişkili kişi ifadesinden, ortakların dolaylı veya doğrudan minimum %10 nispetinde ortağı olduğu veya minimum bu oranda oy veya temettü hakkını haiz olan bir kurum veya doğrudan veya dolaylı olarak, ortağın veya ortakla ilişkili bu kuruluşun sermayesinin, oy veya temettü hakkını haiz hisselerinin minimum %10'una sahip olan bir gerçek kişi yahut kurum kastedilmektedir (KVK m.12/3-a).

Yukarıda da belirtilen özsermaye tutarının 3 katını aşan borçlanmaların dışında kanunen örtülü sermaye sayılmayacak borçlanmalar da KVK 12. Maddesinin 6. Fikrasında açıkça belirtilmektedir.

Bu kapsamda kurumların iştiraklerinin ortaklarının veya ortaklarla ilişkili kişilerle yapılmış olan borçlanmalar örtülü sermaye sayılmamaktadır. Bu konuya örnek olarak, işletmenin ortaklarından birisinin sahibi olduğu gayrimenkulü bir bankaya teminat göstermek suretiyle ortağı olduğu kuruma kredi kullandırılmasını sağlaması sonucu bankadan alınmış olan kredi miktarı örtülü sermaye olarak dikkate alınmamakta ve bu tip kredi kurumlarından yapılmış olan borçlanmaların, örtülü sermayenin tespit edilmesi durumunda, yarısı dikkate alınacaktır (Göller, 2012; Gençoğlu ve Ertan, 2012; Vardar, 2019).

Yine kurumların iştiraklerinin ortaklarının veya ortaklarla ilişkili kişilerin, kredibilitesi yüksek olması nedeniyle bankalar tarafından yapılan borçlanmalar ile faktöring, finans ve ipotek finansmanı kurumlarından yahut sermaye piyasalarından temin etmek suretiyle aynı şartlarla tamamen yahut kısmen ilgili kuruma kullandırmış olduğu borçlanmalar da örtülü sermaye sayılmamaktadır (Göller, 2012; Gençoğlu ve Ertan, 2012; Vardar, 2019)

Kurumlar vergisi Kanununda olduğu gibi Gelir Vergisi Kanununda da teşebbüs sahibinin kuruluşa getirmiş olduğu sermaye için istenen faizler gider olarak dikkate alınmamakta ve vergi matrahından indirilememektedir (GVK m.41). Benzer bir durum yine Türk Ticaret Kanununda da yer almakta (Özkaynakların Yerini Tutan Ödünçler olarak) ve örtülü sermayenin önlenmesi için diğer kanunlarda belirtilen yaptırımlar TTK'da da yer almaktadır.

Ayrıca bu uygulamaya göre, döviz kurlarındaki artışlar nedeniyle oluşan negatif kur farklarının, örtülü kazanca tekabül etmiş olan bölümünün, kurum kazançlarının tespitinde faizlere ilişkin gider olarak değerlendirilmesi mümkün değilken; buna paralel olarak, döviz kurundaki düşüş sonucu ortaya çıkan pozitif kur farklarının, örtülü kazanca tekabül eden kısmı, kurum kazancının belirlenmesinde kambiyo karı olarak dikkate alınmamalıdır (Pekşen,2022).

#### **4. ÖZSERMAYE ÜZERİNDEN HESAPLANAN MALİYETLERİN GİDERLEŞTİRİLEMEMESİ**

İşletmelerin finansman ihtiyaçları ya dışarıdan kaynak temini yoluyla (borçlanma (yabancı kaynaklar)) ya da ortaklarının işletmeye getirdiği sermaye olan özkaynaklarla karşılanmaktadır. İşletmeler dışarıdan sağlamış oldukları finansmanda dışarıdaki firmanın sağladığı kaynak için üstlendiği risklere (enflasyon, geri ödememe primi, vade primi, likidite primi vb.) karşılık işletmeden

faiz almaktadır. Aslında benzer bir durum firmanın ortakları için de geçerlidir. Onlarda işletmenin sermayesine para yatırarak bir risk almaktadırlar. Fakat ortakların üstlendiği risk firmanın ana faaliyet konusuna ilişkin bir risktir. Yani ortaklar firmaya getirdikleri sermaye karşılığında firmanın faaliyetlerinde başarılı olmasını beklerler; en önemli başarı ölçütü ise firmanın ilgili hesap dönemi sonunda elde ettiği kârıdır. Dolayısıyla ortaklar şirkete özkaynak yoluyla sağladıkları finansman karşılığında getirdikleri sermaye oranına göre kâr payı almaktadır. Bu nedenle de kanun koyucu ortakların özkaynak yoluyla işletmeye getirdiği sermaye karşılığında aldıkları ya da alacakları kâr payına ek olarak bir de bu sermayeden faiz alınmasına izin vermemiştir. Dolayısıyla ortakların işletmeye getirdikleri sermaye için kâr payının dışında faiz alacak aldıkları faizi de kurumlar vergisi matrahından faiz gideri yoluyla düşmeleri ve bu sayede bir vergi avantajı sağlamaları mümkün değildir (KVK m.11/1-a). Özetle ortakların kurumlarına getirmiş oldukları sermayeden elde edebileceği tek getiri kâr payının dağıtılması sonucu elde edilen fondur. Kâr payı dağıtımının haricinde kurumun ortaklarından borçlanmak suretiyle borcun karşılığı olarak ortaklara faiz ödemesi yapma ve yapılan bu faiz ödemesini borcun maliyeti olarak kurumlar vergisi matrahından indirme imkanı bulunmamaktadır. Dolayısıyla kanun koyucu vergilendirilmesi gerekli olan unsurların farklı bir ödeme şeklinde kurumlar vergisinin dışında bırakılmasını kabul etmemektedir (Göller, 2012).

Fakat kurumlar vergisi mükellefleri mevcut şirketlerin nakdi olarak yaptıkları sermaye artırımındaki artış tutarı; yeni kurulan şirketler içinse ödenmiş sermayelerinin nakden karşılanan kısmı kadar indirim uygulanacak hesap dönemi için TCMB'nin en son açıkladığı ticari kredi faiz oranını uygulayarak hesaplanan tutarın yarısı (%50'si) ilgili hesap döneminin kazançlarından indirebilmektedir. Böylece mükellefler şirketlerine getirmiş oldukları nakdi sermaye için önemli bir vergi avantajı elde edebilmektedirler. Fakat bu durum yalnızca şirkete getirilen nakdi sermayeler için geçerli şirkete getirilen gayri nakdi krediler için bu avantaj söz konusu değildir. Benzer şekilde finans, bankacılık ve sigortacılık şirketleri de söz konusu bu uygulamadan yararlanmaları mümkün değildir (KVK m.10/1-ı). Bu indirimin formülasyonu ise şu şekildedir (Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 1) m. 10.6.3.):

Kurum Kazancından İndirilebilecek Tutar= Nakdi Sermaye Artışı x Ticari Krediler  
Faiz Oranı x Süre

## 5. KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM KAZANCI

Vergi planlamasında kullanılan ve yabancı literatürde Controlled Foreign Company-CFC olarak isimlendirilen bu araç, vergi planlamasının en önemli hususlarından birini oluşturmaktadır. Çünkü bu araç tamamen yurtiçi ve yurtdışında elde edilen kazançların hangi koşullarda vergiye tabi tutulacağını göstermektedir. Buradaki temel amaç ise zararlı vergi rekabetinin önüne geçmektir (Değirmencioğlu, 2013). Bu düzenlemenin getirilmesinin iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, koyulan sermaye sonucu elde edilmiş olan gelir üzerinden vergilendirmenin yapılmasıdır. Bir diğer sebep ise, kambiyo



kontrollerinin kaldırılmasının yaratacağı vergi ve diğer ekonomik etkilerin minimum düzeye indirilmesi ve diğer ülkelerin mali yapısının ve vergilendirme imkânının negatif etkilenmemesi için de birtakım vergi güvenlik kurumlarını oluşturmaktır (Değirmencioğlu, 2013; Ercan, 2020). Burada bahsedilen sermayeden kasıt doğrudan sermaye yatırımından ziyade sıcak para ve portföy yatırımlarıdır.

Kurumlar vergisi kanunu uyarınca, kontrol edilen yabancı kurumdan kastedilen bir tam mükellef gerçek kişi veya kurumun yurtdışındaki iştirakini söz konusu iştirake yapmış oldukları doğrudan veya dolaylı yatırımlar sonucunda bu yatırımların birlikte veya ayrı ayrı söz konusu iştirakin sermayesinin, kâr payının veya oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olarak yönetmesidir (KVK m.7). Bu tanımdan hareketle; bu düzenlemenin tam mükellef çok uluslu şirketlerin yabancı iştirakleri için yapılacak vergi planlaması faaliyetlerini engellediği fakat; dar mükellef şirketler için yapılacak vergi planlaması faaliyetlerini engelleyemediği yorumu yapılabilir (Sezgin, 2012).

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 7'nci maddesinde belirtilen şartların birlikte gerçekleşmesi halinde söz konusu bu KEYK kazançları kurumlar vergisine tabi olmaktadır. Bu kapsamda, söz konusu bu şartların gerçekleşmesi durumunda kontrol edilen yabancı kurumun kârından hisseye düşen kısım tam mükellef kurumun kurumlar vergisi matrahına eklenmektedir. Fakat, kontrol edilen yabancı kurumun daha sonra kâr dağıtımını yapması durumunda önceden vergilendirilmiş tutarın düşülmesinin ardından kalan kâr payı kurumlar vergisine tabi tutulmaktadır (Sezgin, 2012).

Türkiye'de işletmelerin yurtiçi iştiraklerinden ödemiş olduğu temettüler iştirak kazancı olarak kurumlar vergisi kapsamında dikkate alınmazken; yurtdışı iştiraklerinden dağıtılmış olan temettüler belirli şartlarda vergiye tabi tutulmaktadır. Fakat, henüz dağıtılmamış yahut sermayeye ilave edilmiş olan kazançlar da ortaklar tarafından elde edilen kazanç olarak vergiye tabi tutulmaktadır (Ortaç ve Atabey, 2016). Fakat literatürde bu durumun tersini iddia eden görüşler de bulunmaktadır (Sezgin, 2012). Bu görüşe göre ise Yurtdışındaki iştiraklerinden elde edilen kâr payları Gelir Vergisi Kanunu'nun 85. Maddesine göre; söz konusu kâr payının ilgili kurumun hesaplarına aktarıldığı tarihte veya tasarruf tarihinde elde edildiği kabul edilmektedir (Sezgin, 2012).

Şüphesiz kontrol edilen yabancı kurum kazançları çifte vergilendirme durumunu ortaya çıkartabilmektedir (Değirmencioğlu, 2013). Bu durumun önüne geçmek içinde kanun koyucu çeşitli önlemler almıştır. Bu kapsam da KVK'nın 33. Maddesinde, yabancı ülkelerden kazanılmış ve Türkiye'de genel sonuç hesaplarına aktarılan kazançlardan mahallinde ödenmiş olan kurumlar vergisi vb. vergilerin belirli usul ve esaslara uygun bir şekilde Türkiye'deki kurumlar vergisinden mahsup edilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca, yine aynı kanunun 33. Maddesinin 3. fıkrasında, Kontrol edilen yabancı kurumlara yapılan ödemeler üzerinden KVK'nın 30/7 fıkrası uyarınca hesaplanan vergiler, bu şirketin Türkiye'deki beyannameye dâhil edilen kurum kazancı üzerinden hesaplanarak kurumlar vergisinden mahsup edilebileceği belirtilmektedir. Buna ek olarak yine aynı fıkarda mahsup edilecek verginin, kontrol

edilen yabancı kurumun bu ödemelerden doğan kazancına isabet eden kurumlar vergisi tutarını aşamayacağı da vurgulanmıştır.

Çifte vergilemeyi önleme anlaşmaları bakımından kontrol edilen yabancı kurum kazancının büyük bir önemi bulunmaktadır. Çünkü burada (kontrol edilen yabancı kurum kazançlarının vergilendirilmesinde) kullanılacak yöntemin kurum ortaklarının vergilendirilmesi olması nedeniyle bu düzenleme, devletlerin vergilendirme yetkisinin kullanılması bakımından önemlidir. Kurumlar Vergisi 1 Nolu Genel Tebliği uyarınca yürürlükte bulunan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları Türkiye'nin kendi mukimlerini vergileme hakkına herhangi bir sınırlama getirmemektedir (Ortaç ve Atabey, 2016). Örneğin; Türkiye ile Hollanda arasında yapılan çifte vergiyi önleme anlaşması gereği Eğer Türkiye'deki şirketin Hollanda'daki şirkete iştirak oranı %25 ve üzerinde olması durumunda ödenmiş olan temettü üzerinden %15; iştirak oranı %25'in altında olması durumundaysa ödenen temettü üzerinden %20 oranında Hollanda vergilendirme yapabilmektedir. Söz konusu oranlar (%15 ve %20) sonradan yapılan ek protokol ile %5 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla; Hollanda yapılan temettü ödemelerinden %5 oranında vergilendirme yapabilmektedir (Ortaç ve Atabey, 2016).

Türkiye ile Hollanda arasında yapılan Çifte Vergilemeyi Önleme Anlaşmasında temettü ödenmesinin yapılması durumunda Türkiye'de kurulu tam mükellef kurumların Hollanda'daki iştiraklerinden elde edecekleri temettü gelirlerinin Türkiye'de kurumlar vergisinden istisna olduğu açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla, bu ülkelerdeki iştirakler, Türkiye'deki ortaklarına kâr dağıtımını yapsalar dahi elde edilen bu kazanç zaten Türkiye'de vergilendirilemeyecektir. Ayrıca yapılan Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması gereği eğer bir temettü ödenmesi yapılmamış ise ne Türkiye ne de Hollanda bu temettü ödemesine ilişkin herhangi bir vergilendirme yapılamayacaktır (Ortaç ve Atabey, 2016).

Fakat vergi planlaması açısından işletmelerin bazı vergi avantajı sağlayan ülkelerde bulunan iştiraklerinin gerçekleştirmiş olduğu temettü dağıtımlarıysa, vergiye tabi tutulmayabilmektedir. Vergi planlaması açısından bu gibi avantajlı durumlarda uluslararası işletmeler için vergi planlamasının bir aracı olarak kullanıla bilinmektedir (Sezgin, 2012; Ortaç ve Atabey, 2016).

## 6. DAR MÜKELLEFLERE VERGİ TEVKİFATI

Özellikle enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, kanun koyucu hem paranın değeri daha fazla kaybolmadan vergi alacağını tahsil etmek hem de verginin ödenme zamanında mükelleflere yüklenen vergi yükünün ağırlığını hafifletme amacıyla verginin kaynaktan alınması yöntemini uygulamaktadır. Bu yöntem "kaynakta vergileme" uygulaması adı verilmektedir. Bu uygulama Gelir Vergisi Kanununda "vergi tevkifatı", kurumlar vergisi kanununda "vergi kesintisi" uygulamada ise "stopaj" olarak isimlendirilmektedir (Sağlam, 2006).

Daha öncede bahsedilen BEPS uygulamaları gibi yatırımların vergi cennetlerine kaydırılmasını engellemek ve bu kapsamdaki vergi aşındırılmasının önüne geçebilmek amacıyla KVK'nın 30/7. Fıkrası düzenlenmiştir. Bu fıkra dar mükellefler

için de geçerlidir. Türkiye’de stopaj veya tevkifat olarak da isimlendirilen bu kavram aslında bir vergi kesintisidir. Tevkifat; kurumlar ya da gelir vergisine tabi bir kazanç üzerinden işverenler veya vergi tevkifatı yapmaya sorumlu kişilerce, ödeme esnasında, kanunlarda belirtilmiş olan oranlara göre kesinti yapılması ve kesinti tutarının vergi dairesine işi yapan adına peşin olarak yatırılması olarak tanımlanabilmektedir. (Tolga, 2019).

Daha önce de bahsedildiği gibi KVK’nın 30/7. Fıkrasında, Cumhurbaşkanı tarafından ilan edilmiş olan ülkelerde yerleşik olan veya faaliyette bulunan kurumlara (tam mükellef kurumların bu nitelikteki ülkelerde bulunan iş yerleri dahil) -ki bu liste henüz açıklanmamıştır- hesaben yahut nakden yapılmış olan ya da tahakkuk ettirilen her türlü ödemeler üzerinden, bu ödemelerin verginin konusuna girip girmediğine veya ödeme yapılan kurumun mükellef olup olmadığına bakılmadan % 30 oranında vergi kesintisi yapılmaktadır.

Türkiye’de söz konusu bu vergi tevkifatı uygulamasında yargı ve idare arasında en fazla ihtilaf yaşanan konu ise dar mükelleflere döviz cinsinden yapılan tevkifatlarda ortaya çıkmaktadır. Çünkü döviz cinsinden yapılmış olan tevkifatlarda ortaya kur farkları çıkmakta ve bu farkın kaynağını ise işlemin yapıldığı tarih ile ödemenin yapıldığı tarih arasında meydana gelen kur farkları oluşturmaktadır (Tolga, 2019).

Söz konusu bu vergi tevkifatında önemli olan bir diğer husus ise emsallere uygunluk ilkesidir. Emsallere uygunluk ilkesi gereğince emsallerine uygun olan bir fiyatlarla satın alınmış olan iştirak hisseleri ve mallar için yapılmış olan ödemeler, emsallerine uygun fiyatlarla hava ve deniz ulaştırma araçlarının kiralanmasına yönelik yapılmış olan ödemelerle birlikte yapılan işin tamamlanabilmesi açısından zorunlu olan geçiş ücreti, liman ücreti vb. ödemeler üzerinden yapılacak kesinti oranını; her bir ödeme türü, faaliyet konusu ya da sektör itibarıyla ayrı ayrı belirlemeye, sifıra kadar indirmeye veya kanunî seviyesine kadar getirmeye Cumhurbaşkanı yetkili kılınmıştır.

Türkiye yerleşik tam mükellefler yurt dışında yerleşik olan dar mükelleflere genel olarak bu dar mükelleflerin sahip olduğu bilgi, destek ve uzmanlığından (know-how) yararlanmak amacıyla çeşitli ödemeler yapmaktadır (Yeşilyurt, 2014). Söz konusu bu ödemelerin mahiyeti ise, Franchise Ödemesi, Royalt, Reklam Harcamaları Katkı Payı olarak değişmektedir. Söz konusu bu ödemeler ise hem kurumlar hem de gelir vergisine tabi olmaktadır (Tezcan, 2013). Burada uygulanacak kurumlar vergisi oranı KVK 32. Madde uyarınca %20 olmasına rağmen KVK geçici 13. Madde uyarınca bu oran 2022 yılında %25; 20223 yılında ise %23 oranında uygulanacaktır. Söz konusu dar mükelleflere ilişkin yukarıda sayılan ödemeler için sisteme giriş bedeliyle reklam ve royalty harcamalarına katkı payı adıyla yapılan ödemeler üzerinden %10 fon payı ve %20 stopaj kesintisi yapılmaktadır. Fakat yapılan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile bu orandan farklı özel oranlar uygulanabilmektedir (Tezcan, 2013). Ayrıca bakanlığın görüşü uyarınca, tam mükellef kurumlarda %20’yi dar mükellef kurumlarda ise %30 oranının aşılması hedeflenmektedir (Sağlam, 2006). Fakat ne

Cumhurbaşkanlığı ne de eski Bakanlar Kurulu "vergi cenneti" olarak belirtilen ülke listelerini henüz açıklamadığı için söz konusu %30'luk vergi kesintisi henüz uygulama alanı bulamamıştır.

Burada sanayi ve ticaret ve bilim alanlarında elde edilen bir tecrübeye ait olan bilgilerle gizli bir formülün ya da bir imalat usulüne ilişkin kullanım hakkı yahut kullanım imtiyazı gibi hakların (ticari -sınai ve telif hakları) sahipleri, mutasarrıfları zilyetleri yahut kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilmiş iratlar Gayrimenkul Sermaye İradı olarak belirlenmiştir (G.V.K. 'nun 70/5). Bu kanun kapsamında söz konusu dar mükelleflere ilişkin yukarıda sayılan ödemeler için sisteme giriş bedeliyle reklam ve royalti harcamalarına katkı payı ödemeleri üzerinden hesaplanmış olan KDV'den Türkiye'deki kişi ve kuruluşlar tarafından sorumlu sıfatıyla tevkifat yapılarak hesaplanan tutar bağlı oldukları vergi dairesine ödenmelidir (KDVK 9/L).

Ayrıca yine dar mükelleflerin yaptıkları franchise sözleşmeleri damga vergisine ve Franchising işlemlerinin yatırım bankaları aracılığıyla yapılması durumunda söz konusu bankaların müşterisi durumundaki franchisee'lardan her ne namla olursa olsun hesaben yahut nakden aldıkları paralar Banka Sigorta Muameleleri vergisine tabi tutulmaktadır (Tezcan, 2013).

## 7. FİNANSMAN GİDER KISITLAMASI

Borçlanma oranının öz kaynaklara göre kanunda belirtilen oranlardan daha fazla aşıldığı durumlarda söz konusu borçlanma oranının fazlalığı nedeniyle ortaya çıkan finansman giderlerinin aşırılığı ya da emsallerine yahut piyasa koşullarına aykırılığı nedeniyle sınırlandırılmasında uygulanacak yöntemler ve yaptırımlar ülkeler bazında çeşitli farklılıklar arz etmektedir (Yaprak, 2022).

Bu uygulama, işletmelerin finansman ihtiyaçlarını borçlanma vasıtasından ziyade özkaynakları vasıtasıyla finanse etmesini teşvik etmek amacıyla getirilmiştir. Bu kapsamda, kredi, finansman, finansal kiralama, faktoring kuruluşlarının dışında kullanılmış olan yabancı kaynakları öz kaynaklarını aşmış olan işletmelerde, bu borçlanmanın öz kaynakları aşan kısmı münhasır olmak üzere, yatırımın maliyetine eklenenmiş olanların dışında, işletmede kullanılmış olan yabancı kaynaklarla ilgili faiz, komisyon, vade farkı, kâr payı, kur farkı vb. olarak isimlendirilen gider ve maliyet unsurları toplamının %10'unu aşmamak kaydıyla Cumhurbaşkanı tarafında kararlaştırılmış olan bölümü finansman gideri olarak adlandırılmıştır (KVK m.11/1-i).

Fakat, ilgili mevzuatın uygulanabilmesi için yabancı kaynaklarla ilgili olan finansman giderlerinin yüzde kaçının kazançtan indirilemeyeceğinin Cumhurbaşkanınca belirlenmesi gerekir. Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen bu oran yabancı kaynaklarla ilgili olan finansman giderlerinin yüzde 10'unu aşamayacaktır. Bu kapsamda, yabancı kaynakların öz kaynakları aşan kısım kurumlar vergisi mükelleflerinin, aşılmış olan kısım sınırlı olacak biçimde, yabancı kaynaklarla ilgili faiz, komisyon, vade ve kur farkı, kâr payı vb. gibi adlarla yapılmış olan gider ve maliyet unsurlarının toplamının %10'luk kısmı, kurum kazancının

tespitinde Kanunen Kabul Edilmeyen Gider (KKEG) olarak dikkate alınmaktadır (Yaprak, 2022; Öztürk, 2021). Söz konusu bu uygulamanın amacı işletmelerin uygulanan finansman gider kısıtlamasıyla, işletmelerin gerekenden daha fazla borçlanmalarına ve iflas maliyetlerini arttırmalarının önüne geçmektir (Kızıl, 2021).

Örneğin; Öz kaynakları toplamı 1.000.000 TL olan bir işletmenin Yabancı Kaynaklar toplamı 1.200.000 TL ve bu işletmenin finansman gideri ise 200.000 TL ise;

$$KKEG = \text{Finansman Gideri} * (\text{Aşan Kısım}) / \text{Toplam Yab. Kaynak}$$

$$200.000 * (200.000 / 1.200.00) = 12.000 \text{ TL}$$

Yabancı kaynağın öz kaynak tutarını aşmış olan kısmına isabet etmiş olan finansman giderinin %10'luk kısmına (12.000 TL x %10=) 1.200 TL kurum kazancının tespitinde KKEG olarak dikkate alınmaktadır.

Fakat bu uygulamanın özellikle geçtiğimiz pandemi dönemi gibi talebin daraldığı dönemlerde kendini borçla finanse eden işletmeleri olumsuz etkilediği ve onların yatırım potansiyelini kısıtladığı için eleştirilmektedir (Kızıl, 2021). Ayrıca bu uygulamanın borç/öz kaynaklar oranını azaltması nedeniyle yetersiz/zayıf sermayeye "thin capitalisation" sebep olması nedeniyle de bu uygulama eleştirilmektedir (Erdem, 2012).

## **8. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE VERGİ PLANLAMASINI ENGELLEYEN FAKTÖRLER**

### **8.1. Mevzuatın Sık Sık Değişmesi**

Vergi planlaması, vergi denetiminin etkin olarak yapıldığı ve caydırıcılığı yüksek olan gelişmiş ülkelerde oldukça yaygın bir uygulamadır. Fakat, vergi kültürünün henüz olgunlaşmadığı, vergilendirmede adaletsizliğin yaşandığı, ekonomisinde kayıt dışılığın yaygın olduğu, yapısal sorunlar nedeniyle vergi idaresinin gerektiği ölçüde etkin olamadığı vergi sistemlerinin bulunduğu az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde bir de mevzuatın sık sık değişmesi, hem değişen kanunların anlaşılmasını, hem de değişen mevzuatın takibini zorlaştırmaktadır. Bu da vergi planlaması açısından hukukun gerçek anlamda imkanı tanıdığı vergi planlaması olanakları yerine mükellefleri agresif yani vergi matrahını aşındırmaya yönelik vergi planlamasına yönelmektedir (Eroğlu ve Eftekin, 2015; Arslan, 2020). Bu durumun en tipik örneği 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 2003 yılından beri oldukça fazla değişikliğe uğramasıdır (yaklaşık 45 defa). Bu durum tür ülkelerde vergi planlaması yapma olanaklarını zorlaştırmaktadır. Çünkü vergi planlaması geleceğe yönelik hesaplamalara ve öngörülere göre yapılmaktadır. Mevzuatın sık sık değişmesi yasaların yanında tebliğ, sirküler gibi çok sayıda düzenlemeye başvurulması hem mevzuat karmaşasına neden olmakta hem de nu durum açıklık ilkesine aykırılık teşkil ettiğinden ilgili yasanın anlaşılmasını ve kavranmasını zorlaştırmaktadır (Saraçoğlu ve Çakır, 2017). Bu bazı mükelleflerin bazı vergi planlaması olanaklarını gözden kaçırmalarına da sebebiyet verebilmektedir (Sandalcı ve Sandalcı, 2017).

## 8.2. Vergi Sisteminin Adil ve Dengeli Olmaması

Dengeli ve adaletli bir vergi sistemi için mükelleflerin vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılması, alınacak verginin mükelleflerin ödeme gücüne göre saptanması gerekmektedir. Bu kapsamda adil ve dengeli bir vergi planlaması için ilk yapılması gereken gelir vergisi, kurumlar vergisi gibi dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının arttırılması KDV, ÖTV gibi dolaylı vergilerin payının ise düşürülmesidir. Çünkü genellikle dolaylı vergilere kıyasla dolaysız vergilerin, daha adil oldukları kabul edilmektedir (Ay ve Talaşlı, 2008). Yine bu kapsamda çalışanların ücretleri üzerindeki mali yüke ilişkin hem vergilendirme yöntemi hem de indirim, istisna ve oranlar açısından vergi adaletinin zedelenmesi de vergi sisteminin adilliğini ve dengesini olumsuz etkilemektedir (Ertekin, 2021). Dolayısıyla iyi bir vergi sisteminin öncelikle devletin zorunlu harcamalarına yeterli kaynak sağlaması gerekmektedir. Ardından, vergi sisteminin ülkenin ekonomik gelişimini engellememesi ve ülkeye kalkınma finansmanı sağlaması, ülkedeki üretim faktörlerinin etkinliğini arttırması ve toplumu oluşturan bireyler arasında vergi yüklerinin adil dağıtılmasını sağlaması gerekmektedir (Ay ve Talaşlı, 2008). Böylece vergilendirmedeki dağıtıcı (dikey adalet) ve denkleştirici (yatay adalet) adalet sağlanarak vergi sisteminin adilliği ve etkinliği gerçekleştirilebilir (Genç ve Yaşar, 2009).

## 8.3. Vergi Planlaması Yapmanın Maliyeti

Vergi planlama stratejilerinin belirlenebilmesi için bu stratejiyi gerçekleştirecek kişinin ileri düzeyde muhasebe, finans, mevzuat ve pratik vergi bilgisine sahip olması gerekmektedir. Fakat söz konusu alanlarda uzmanlık düzeyinde bilgi ve birikime sahip kişi sayısı ise oldukça düşüktür. Bu durum da işletmelerin vergi planlaması yapacak kişilere, yüksek bir ücret ödemesi yapmasını gerektirmektedir (Taşkın ve Peker, 2019). Bu da başta finansal açıdan ödeme gücü sınırlı olan küçük işletmeler olmak üzere birçok işletmenin bu maliyetlere katlanmak yerine ödedikleri vergiyi azaltmaya yönelik illegal yollara başvurmalarına ve vergiden kaçınmaktan ziyade vergi kaçırma yöntemlerini tercih etmelerine neden olmaktadır (Önder, 2017: 91).

## 8.4. Verginin Özel Sektör Yatırım Kararları Üzerinde Azaltıcı Etkiye Sahip Bulunması

Vergilerin yatırım kararları üzerindeki etkilerini incelemek için önce hane halkının alım gücüne bakılmalıdır. Bu alım gücünün de en önemli göstergesi çalışan ücretleridir. Vergilerde kullanılan bilir geliri azaltmakta ve hane halkının tasarruflarını ve tüketim harcamalarını azaltmaktadır (Demircan, 2003). Söz konusu tüketim ve tasarruflardaki azalma yeni yatırımların yapılmasına yönelik tahsis edilecek fon miktarını azaltır (Falsetta vd., 2013). Ayrıca tüketim harcamalarındaki azalma yapılan yatırımların uzun vadedeki getirisini olumsuz etkiler ve yeni yatırımların cazibesini azaltır (Akimova vd., 2018). Ayrıca vergiler net dönem kârını yani vergi sonrası kâra direkt olarak etki ettiğinden vergiler yatırımların kârlılığı azaltmaktadır (Hassett ve Metcalf, 1995). Yine benzer şekilde vergi nedeniyle artan üretim maliyetleri işletmenin vergi sonrası kârlılığını da



azaltarak yatırımların kârlılığını azaltmaktadır (Akimova vd., 2018). Vergilerin yatırımlar üzerindeki diğer bir etki ise vergi dışı kalan üretim faktörlerinin nispi olarak ucuzlaması nedeniyle sermaye yatırımı yerine yatırımların onlara aktarılmasıdır (Khurana vd., 2018). Dolayısıyla vergiler yatırımlar üzerinde azaltıcı bir etkiye sahiptir (Mauer ve Ott, 1995). 2018’de Khurana, Moser ve Raman’ın ABD’deki firmalar üzerine yapmış olduğu çalışmada sermaye yatırımları arttıkça vergiden kaçınmanın da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine Khurana ve Moser’in 2013 yılında yaptıkları çalışmada ise vergiden kaçınmanın firma performansını arttırdığı belirtilmiştir. Tüm bu sonuçlar vergi planlamasının yapılmış olan yatırımlar açısından önemini göstermektedir.

### **8.5. Bazı kesimlere Sağlanan Vergisel Teşvik ve Kolaylıklar**

Literatürde vergisel teşvikler olarak nitelendirilen indirim, muafiyet, istisna vb. kanun koyucu tarafından ekonomik, siyasi, sosyal vb. nedenlerle belirlenen uygulamalar vergi mükelleflerinin üzerine düşen vergi yükünü tamamen yahut kısmen azaltmakta ya da esnekleştirmektedir. Bu durumda yatay ve dikey vergi rekabetini ortaya çıkarmaktadır (Peker ve Kılıçer, 2014).

Fakat literatürde bu uygulamalar mükellefler nezdinde vergi adaletini zedelemekte, haksız rekabete neden olmakta, alınacak vergi tutarından vazgeçilmek suretiyle kamu gelirlerinde azalmaya neden olan bu uygulamalar mükelleflerin tepkisini çekerek vergi planlamasının temel konusunu oluşturan vergiden kaçınma uygulamalarına yahut da yasa dışı olan vergi kaçırma müesseselerini ortaya koymaktadır (Doğan ve Kabayel, 2016).

Bu konuya örnek olarak, GVK’nın 20. Maddesinde yer alan, özel kreş ve gündüz bakımevleriyle okul öncesi eğitim, ilköğretim, özel eğitim ve orta öğretim özel okullarının işletilmesinden elde edilmiş olan kazançlar için uygulanan ilk beş yıllık vergi tatili müessesesi gösterilebilir. Bu 5 yıllık süre boyunca uygulanan bu teşvik yeni ve eski işletmeler arasındaki rekabetin bozulmasına yönelik bir etki yaratabilmektedir (Yıldız, 1997).

Fakat bu uygulamalar vergi planlaması açısından vergi rekabetini artırması ve sermaye ve emek akım gücünü vergi oranının düşük olduğu ve vergisel teşviklerin yoğun kullanıldığı ülkelere doğru harekete geçirmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus ise vergi teşviki uygulayan ülkenin bu uygulamalarda kararlı olup olmadığı eğer bu ülke bu uygulamalarda kararlı ise bu ülke vergisel bakımdan avantajlı (vergi cenneti) bir ülke olarak nitelendirilebilirken; bu uygulamalarda kararlı olmayan bir ülke yatırımcılar açısından tam bir vergi cehennemi olabilmektedir (Peker ve Kılıçer, 2014). Çünkü değişen vergisel koşullar yatırımcıların vergisel planlama yapmasını zorlaştırmaktadır.

### **8.6. Kayıt Dışı Ekonominin Ülke Ekonomisini Olumsuz Etkilemesi**

Temel bir tanımlama ile kayıt dışı ekonomini, yasal ya da yasadışı faaliyetler sonucu elde edilen fonların belgelendirilmeyerek ve resmi kayıtlara girmeden bir

ülkenin ekonomik işlem ve faaliyetlerinde kamu idaresinin denetimi dışında kullanılmasıdır (Aslanoğlu, 2008; Akça, Ünlükaplan ve Yurdadoğ, 2016)

Kayıt dışı ekonominin, ülke ekonomisine makro iktisadi çerçevede verdiği en olumsuz etki; tanımda belirtilen faaliyetler sonucunda elde edilen fonların vergilendirilmemesi sonucu ülkenin önemli bir gelir kaybı yaşamasıdır. Bu durum başta orta gelir tuzağında yer alan (bir türlü kişi başına düşen milli gelirin 10.000\$'ın üzerine çıkamadığı) ülkelerde bütçe açıklarına sebebiyet vermekte (Aslanoğlu, 2008; Erdinç, 2016), bu bütçe açıkları ya dışardan borçlanma ya da para basılmasıyla karşılanmaktadır. Bütçe açığı karşılanırken uygulanan para basma yöntemi sonucunda da ekonomilerin en önemli ekonomik problemlerinden biri olan enflasyon artmakta ve artan enflasyon ülkedeki gelir dağılımındaki eşitli bozmakta ve bunun sonucunda hane halkının satın alım gücü düşmekte ve tüketim azalmaktadır. Azalan tüketim ise ülkedeki mevcut yatırımların getirisini ve ülkeye yapılacak yeni yatırımların cazibesini azaltmaktadır. Eğer ilgili bütçe açığının borçlanma yoluyla karşılanması durumunda ise ülkedeki faiz oranları yükselmekte bu durum da yatırımcıların yatırım maliyetini arttırmaktadır. Artan yatırım maliyeti ise yatırım iştahını azaltmaktadır. Ayrıca artan borçlanma maliyetleri ülkelerdeki kamu borçlanma maliyetlerini de arttırmakta ve bu durumda bütçe açığının daha fazla açılmasına sebebiyet vermektedir. Bütçe açığının kapatılması için başvuru her iki yöntemde yatırımları azaltarak hem ülkedeki işsizliği arttırmakta hem de ülkenin milli gelirinin artmasını engellemektedir. Bu durumda ülkedeki kaynak dağılımının etkinliğini azaltacak ve bu durum bir döngü halinde devam ettiği içinde bu ülkeler dolar cinsinden kişi başına düşen milli gelirlerini arttıramamakta (10.000 \$'ı geçememekte) ve finans literatüründe orta gelir tuzağı olarak adlandırılan sorunla baş başa kalmaktadırlar.

Kayıt dışı ekonominin, ülke ekonomisine mikro iktisadi çerçevede vermiş olduğu en olumsuz durum ise işletmeler arasındaki haksız rekabet ortamını yaratmasıdır. Çünkü, kayıt dışı ekonomik faaliyetler sonucu üretilmiş olan mal ve hizmetlerin vergilendirilmemiş olması nedeniyle bu yönetime başvuran işletmeler önemli bir maliyet avantajı elde etmektedir (vergi, sigorta vb. yasal ve mali sorumluluklarını yerine getirmediklerinden ötürü). Azalan maliyetlerde bu ürünlerin satış fiyatını azaltacak ve aynı ürünü tamamen yasal yollarla üreten ve ürettiği mal ve hizmetler için vergi ödeyen firmalara karşı kayıt dışı ekonomiye başvuran işletmeler önemli bir rekabet avantajı elde edecektir. Bu durumda ilgili sektörde önemli bir haksız rekabet ortamının oluşmasına sebebiyet verecektir (Aslanoğlu, 2008). Yine bu kapsamda yaratılan bu haksız rekabet ortamında artan işsizlik sonucu işçiler gerekli sosyal güvenlik ve iş güvenliği imkanlarından faydalanmadan çalışmaya razı olacak ve bu durumda kayıt dışı istihdamı arttıracaktır. Artan kayıt dışı istihdam sonucunda ödenmeyen vergi ve sosyal güvelik primleri sonucunda ülkede hem yeni yatırımları finansmanı sağlanamamakta hem de bu kişilerin ilerleyen dönemlerdeki ihtiyaç duyacakları sosyal yardımlar tahsis edilememektedir.

Tüm bu olumsuz taraflarının yanında literatürde kayıt dışı ekonominin olumlu olduğuna yönelik görüşlerde bulunmaktadır. Bu görüşlerin temel argümanı;

öncelikli tercihi büyümek olan bir ekonomide eğer devletin tahsil edilen vergilerle gerçekleştirebileceği büyüme oranı, söz konusu bu vergilerin firmaların yahut kişilerin elinde kalması sonucu (tahsil edilmemesi) gerçekleşecek büyümeden daha düşük ise, kayıt dışı ekonominin ülke ekonomisi açısından daha olumlu sonuç yarattığına ilişkindir. Çünkü, kayıt dışı yapılan üretim sonucunda düşen üretim maliyetleri satış fiyatlarını düşürecek böylece bu yöntemi uygulayan işletmeler başta yurt içi olmak üzere sağladıkları deneyim ve ekonomik güç ile uluslararası pazarlarda da önemli bir rekabet avantajı elde edebilmekte ve ülke ekonomisinin büyümesini sağlamaktadır (Aslanoğlu ve Yıldız, 2007; Erdinç, 2016; Oğuztürk ve Ünal, 2017). Bu kapsamda literatürdeki diğer bir argüman ise kayıt dışı ekonominin Gayri Safi Milli Hasılaya oranı %5 ila %10'u arasında ise kayıt dışı ekonominin olumlu tarafları, fakat kayıt dışı ekonominin Gayri Safi Milli Hasılaya oranı %30 ve %40'a varan yüksek oranlara varması durumundaysa negatif tarafların ağırlık kazanacağına ilişkindir (Erdinç, 2016). Bu argümanları destekleyenlerin temel dayanak noktası ise kanun koyucunun işletmeler için öngördüğü yükümlülüklerin işletmelerin net kârlılığını azaltması ve işletme faaliyetlerini sınırlayıcı bir etki göstermesine ilişkindir. Bu görüşü destekleyenler işletmelerin vergi ve diğer sınırlayıcı yükümlülüklerden kaçarak elde ettikleri vergi vb. avantajları kendilerinin devletten daha iyi kullanacakları ve bu sayede hem ülke ekonomisi hem de bireysel refahı daha fazla geliştireceklerini düşünmektedirler (Aslanoğlu ve Yıldız, 2007; Erdinç, 2016; Oğuztürk ve Ünal, 2017).

Literatürde bu konuyla ilgili olarak öne sürülen bir diğer görüş ise kayıt dışı ekonomilerin tercih edilmesinin bir diğer nedeninin ise bu konuyla ilgili cezai yaptırımların yetersiz olduğuna ilişkin. Yaptırımların yetersiz olması işletmeleri ve kişileri başta çok kısıtlayıcı ve ağır kamusal yükümlülükler olmak üzere diğer kamusal yükümlülüklerin gönüllü bir şekilde yerine getirmesini engellemektedir (Akça vd., 2016).

### **8.7. Vergilemede Yüksek Enflasyon Etkisi**

En basit ve kısa tanımla enflasyon bir ülkedeki fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen hissedilebilir sürekli nitelikteki artıştır. Enflasyon, devletlerin yürürlükteki vergi sistemini bozmakta ve ülkedeki vergi yükü dağılımını değiştirmektedir. Böylece kanun koyucunun vergi koymaktaki temel sosyal ve ekonomik amaçlarında önemli sapmalara ortaya çıkmaktadır (Pehlivan, 1993). Bu kapsamda kayıt dışı ekonominin ortaya çıkmasının en önemli sebeplerinden biri de enflasyondur. Çünkü, enflasyon vergilendirilebilir gelirlere ilişkin kanun koyucunun belirlediği tutar ve oranları aşındırmaktadır. Bunun en güzel örneği gelir vergisi matrahına ilişkindir. Çünkü Türkiye'de son dönemlerde yüksek enflasyon oranı sonucu maaşlara zam yapılmış fakat ilgili gelir vergisi matrahındaki oran ve tutarlar kanun koyucu tarafından revize edilmediği için kişilerin tabi oldukları tutar ve vergi oranları değişerek kişilerden daha yüksek oranda bir gelir vergisi tahsil edilmesi söz konusu olmuştur (Armağan, 2007). Bu durumda mükellefler enflasyondan kaynaklanmış fiktif karlarının (Enflasyonist bir ortamda işletmenin elde etmiş olduğu gelirin olması gerekenden daha fazla, katlanılan maliyetin ve giderinse

olması gerekenden daha düşük bir şekilde gelir tablosuna yansıtılması sonucu ortaya çıkan kâr) vergisini ödemek zorunda kalmaktadırlar (Önder, 2017: 95). Bu da aslında realize olmayan bir kâr olduğu için bu kâr oranı üzerinden alınan vergiler işletmelerin özkaynaklarının erimesine neden olmaktadır. Bu bakımdan enflasyon kısa vadede devletin doğrudan gelirleri arttırmaktadır. Ayrıca enflasyon sonucunda fiyatlar genel seviyesinde de bir artış meydana geleceği için devletin bu tutarlar üzerinden vergilendirmeye tabi tuttuğu ÖTV, KDV vb. dolaylı gelir vergisi tutarlarında elde ettiği gelirlerde de kısa vadede bir artış meydana gelecektir. Fakat devletin servet üzerinden aldığı vergilendirme de ise kısa vadede bir azalma meydana gelir çünkü, servet unsurlarının vergi değeri enflasyona göre ayarlamak genellikle oldukça zor olmaktadır. Bu nedenle, servet vergilerinin matrahındaki artış genellikle enflasyon oranının altında kalmakta ev bu durumun neticesinde servet vergilerinden sağlanmış olan hasılda reel bir gerileme görülebilmektedir (Pehlivan, 1993).

Ayrıca genel kabul görmüş finans literatürü uyarınca enflasyon faiz oranlarını belirleyen önemli bir bağımsız değişken olduğu için yüksek enflasyon işletmelerin daha yüksek faiz ile borçlanmalarına neden olmaktadır. Bu duruma birde enflasyon sonucu eriyen özkaynaklar sonucu ortaya çıkan özkaynak yetersizliği eklenince işletmelerin borçlanmalarının maliyeti daha da artmaktadır. Bu durumda mükelleflerin vergilere yönelik gönüllü uyumunu azaltmakta ve onları ya kayıt dışılığa itmekte ya da yeni yatırımlar yapmasının önüne geçmektedir (Armağan, 2007; Çelikkaya, 2010; Paksoy ve Bakan, 2010; Koç, 2018). Bu durumda mükellefler sermayelerini vergi planlaması açısından daha avantajlı olan diğer ülkelere kaydırmalarına neden olabilecektir (Çelikkaya, 2010). Ayrıca daha önceki bölümde bahsedildiği gibi enflasyon hane halkının satın alma gücünü azalttığı için işletmelerin hem yeni yatırımlara ilişkin şevki kırılmakta hem de yapılmış yatırımlarının kârlılığı daha da azalmaktadır. Bu nedenle de devletlerin hem doğrudan hem de dolaylı vergi kalemlerinde önemli bir gelir azalışı yaşanabilmektedir. Dolayısıyla her iki durumda da devletler uzun vadede enflasyon sonucu önemli bir gelir kaybından mahrum olmaktadır.

### **8.8. Vergi Oranlarının Yüksekliği**

Bu konuyla ilgili literatürde en çok atıf alan temel çalışma Arthur Laffer (2004) tarafından yapılmış olan "Laffer Curve" olarak da isimlendirilen Laffer teorisidir. Bu kapsamda Laffer yapmış olduğu çalışmada devletler için maksimum vergi geliri ile sonuçlanacak %0 ile %100 arasında bir vergi oranı olduğunu iddia etmektedir. Devletlerin vergi gelirini en çokladığı nokta ise optimal vergi oranıdır. Devletler bu orana da kadar vergi oranını arttırdıklarında vergi gelirleri artmakta; fakat söz konusu optimal vergi oranının üzerine çıkıldığında ise vergi gelirleri azalmaktadır. Çünkü artık bu optimal vergi oranından sonraki her vergi artışında ülkedeki vergi mükellefleri kayıtlı ekonomiden kayıtdışı ekonomiye kaymakta ve bu nedenle de kayıtlı ekonominin boyutu küçülmektedir. Bunun en güzel örneği tütün ve alkol gibi fiyat esnekliği düşük olan ürünlere yapılan vergi artışlarıdır. Bu kapsamda örneğin sigaraya yönelik olarak yapılan vergi artışları sonucunda, tüketiciler daha ucuz

fiyatlı bir markayı satın almayı, vergisiz tütünleri kullanmayı yahut en önemlisi vergisiz kaçak sigaraları tüketmeyi tercih etme eğilimine girmektedirler (Uğur ve Kömürçüler, 2015). Benzer bir sonuç alkol ürünleri içinde geçerlidir. Her iki sektördeki yüksek vergi oranlarının bu ürünlere yönelik kaçakçılığı artırdığı, bunun sonucunda sektörde bir haksız rekabet durumunun ortaya çıktığı, ayrıca bu yüksek oranların merdiven altı olarak tabir edilen denetimden uzak üretimleri arttırdığı ve bu ürünlerin tüketimlerinin de halk sağlığını önemli ölçüde tehdit ettiği literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır (Sevilmiş, 2014). Bu durumda bu tür kaçak ürünlerin kullanımının yol açtığı sağlık sorunlarına yönelik kamu harcamalarını arttırarak hem toplum sağlığını hem de devlet bütçesini önemli ölçüde olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır (Uğur vd., 2010).

Vergilerin yüksekliği konusunda vergi planlamasının konusuna giren vergiden kaçınma davranışları için en güzel örnek ise Türkiye’de akaryakıt fiyatlarının yüksekliği sebebiyle son yıllarda tüketicilerin LPG’li araç kullanımını tercih etmeleri gösterilebilir. Bu durum, benzin satışlarından elde edilen ÖTV ve KDV gelirlerinde azalmaya neden olmuştur (Tosun vd., 2017).

Tüm bu örneklerden de anlaşılacağı üzere vergi oranlarının yüksekliği belli bir optimal noktayı aşması halinde mükelleflerin vergi kaçırma ya da vergiden kaçınma davranışlarına yönelmeleri sonucunda kamu gelirlerinin önemli ölçüde azalmasına sebebiyet vermektedir (Laffer, 2004). Bu durumda haksız rekabetin ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir.

### **8.9. Vergi Denetimine İlişkin İnceleme Oranının Düşüklüğü**

Türkiye’de vergi denetim sisteminin esası, vergi mükelleflerinin vermiş oldukları beyannameler üzerinden ödeyecekleri verginin, kendileri tarafından tespit edilmesi ve gelir idaresince bu beyannamelerin denetlenmesine dayanmaktadır (Acar ve Merter, 2004). Dolayısıyla söz konusu bu inceleme faaliyetlerinin yeterli düzeyde yapılmaması vergi mükellefleri açısından vergi sistemine olan güvenin sorgulanmasına ve vergi ödeme isteğinin azalmasına neden olabilmektedir. Bunun bir sonucu olarak da inceleme oranının düşüklüğü, mükelleflerin beyan esasına dayalı bildirimlerinde rahat davranabilmelerine sebebiyet verebilmektedir.

Vergi denetim kurulunun 2021 yılı için hazırlanan faaliyet raporuna bakıldığında; inceleme oranının 2017 yılı %1,68; 2018 yılı için %1,63; 2019 yılı için %1,45; 2020 yılı için %1,58 ve 2021 yılı içinse bu oranın %1,68 olduğu görülmektedir. İnceleme oranının 5 yıllık ortalamasına bakıldığında ise bu oranın yalnızca %1,6 düzeyinde olduğu söylenebilir. BU oran Türkiye’de ortalama her 200 mükelleften yalnızca 3’ünün incelendiğini göstermektedir ki bu oran gerçekten çok düşüktür. Devlet gelirleri içerisinde en önemli payı vergi gelirleri oluşturmaktadır ve vergi gelirlerinin eksiksiz ve zamanında toplanabilmesi vergi denetim sisteminin etkinliğine bağlıdır (Beşel, 2017). Bu kapsamda inceleme faaliyetlerinin oranının ve sıklığının arttırılması ve bu faaliyetin deneyimli alanında uzman kişilerce yapılması mükelleflerin vergi sistemine ilişkin duydukları güven problemlerinin aşılmasını sağlayarak doğru beyanname vermeleri sonucu etkin bir vergilendirmenin yapılabilmesini de sağlayacaktır (Akbeş, 2014; Beşel, 2017).

### **8.10. Hukuki Güvenlik İlkesinin Yıpratılması**

Vergi planlamasının yapılmasına en olan son önemli faktör ise hukuki güvenlik ilkesidir. Çünkü ilgili çalışmanın daha önceki bölümlerinde de ifade edildiği üzere etkili bir vergi planlamasının yapılabilmesi için mükelleflerin gelecek dönemleri öngörebilmeleri gerekmektedir. Hukuki güvenlik ilkesi de bu öngörülebilirliğin en önemli argümanıdır. Çünkü hukuki güvenlik ilkesi bir hukuk devleti olmazsa olmaz koşuludur. Hukuki güvenlik ilkesinin bozulması ekonomik ve ticari hayatın belirli ve istikrarlı olmasını da olumsuz etkilemekte ve vergi mükelleflerinin vergi planlaması yapmalarına da engel olmaktadır. (Peker ve Kılıçer, 2017; Taşkın ve Peker, 2019).

Özellikle vergi planlamasının yapılacağı ülkede yaşanan kanunların geriye yürütülmesi, kanunların bilirliliği ilkesine aykırılık ve vergilendirmeye ilişkin kanunlarda kıyas yasağına uyulmaması hukuki güvenlik ilkesini yıpratmaktadır (Akın, 2016; Akel, 2017).

Bu kapsamda Türkiye'deki 5479 sayılı GVK'nın 3. Maddesi ile Geçici 69. Maddesi 2006 yılının başından itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiş ve yapılan yatırımlara ilişkin istisna ve indirimleri düzenleyen GVK'nın 2. ve 19. Maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kapsamda GVK'da daha önce yatırım indirimine ilişkin herhangi bir sınırlama öngörülmezken yapılan bu değişiklikler ile yatırım indirimine gelen bu sınırlamalar hem hukuki belirlilik, hem hukuki güvenlik ilkesine aykırılık teşkil ederek hukuk düzenine ve dolayısıyla da devlete olan güveni sarsmaktadır (Tekbaş, 2010; Eroğlu, 2013).

Yine bu kapsamda kanunların belirliliği ilkesi, vergi kanunlarına ilişkin uygulamada ortaya çıkan boşlukların kıyasen doldurulması ve yorum yoluyla kanun boşluğundan yararlanılarak vergi yükünün azaltılmasının da önüne geçecektir (Tekbaş, 2010; Eroğlu, 2013).

### **9. Uluslararası Vergi Adaleti Kapsamında OECD Eylem Planı BEPS**

Söz konusu bu eylem planının temel çıkış amacı ekonomide dijitalizasyonun giderek gelişmesi sonucu, sermayelerin ve yatırımların ve daha kolay ve hızlı bir şekilde ülkeden ülkeye aktarılabilmesi sonucu yerel vergi mevzuatındaki kuralların ve sağlanan finansal ve vergisel teşviklerin yaratacağı zararlı vergi rekabetini kontrol altına alabilmektir.

Söz konusu bu zararlı vergi rekabeti kârların çeşitli yöntemlerle ülkeler ve/veya bölgeler arasında yapılan aktarım ile ortaya çıkılabilecek vergi yükünün azaltılması veya tamamıyla sıfıra indirilebilmesine neden olabilmektedir.

Bu kapsamda BEPS aşağıda sayılan konulara yönelik olarak; Dijital ekonominin yaratmış olduğu vergisel sorunların tespit edilmesi ve bu konuya ilişkin çözüm önerilerinin belirlenmesi; Ülke mevzuatları arasındaki düzenleme farklılıklarından meydana gelen "hibrid enstrümanlar/kurumlar" nedeniyle ortaya çıkan olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması; Kontrol Edilen Yabancı Kurum kazançlarının vergilendirilmesi kurallarının yeniden gözden geçirilmek suretiyle iyileştirilmesi;



Faiz ve diğer finansal ödemeler yoluyla ortaya çıkan matrah aşındırılmasını sınırlayabilen tedbirlerin alınması; "Şeffaflık" ve "özün önceliği" ilkeleri dikkate alınarak zararlı vergi uygulamalarının önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması; Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının hükümlerinin suiistimal edilmesini engelleyici tedbirlerin alınması; Vergiye tabi "işyeri teşkili" yaratmış olan durumlardan yapay olarak kaçınma hallerine ilişkin önleyici tedbirlerin alınması; Transfer Fiyatlandırması Kuralları - Gayrimaddi varlık transferleri: Değerin yaratıldığı yerin dikkate alınması; Transfer Fiyatlandırması Kuralları - Risk ve sermaye transferleri: Değerin yaratıldığı yerin dikkate alınması; Transfer Fiyatlandırması Kuralları - Diğer Yüksek Riskli İşlemler: Değerin yaratıldığı yerin dikkate alınması; Matrahın aşındırılması ve kâr aktarımı uygulamaları ile ilgili verilerin toplanması ve analiz edilmesi, bunların tespit edilebilmesi için ihtiyaç duyulan yöntemlerin tespit edilmesi; Agresif vergi planlama uygulamaları hakkında bildirim zorunluluğunun getirilmesi; Transfer fiyatlandırmasında belgelendirme kurallarının tekrar gözden geçirilmesi; Vergi uyumsuzluk çözüm mekanizmalarının (karşılıklı anlaşma usulleri, tahkim vb.) daha etkin çalıştırılmasının sağlanması; Uluslararası Hukuk kuralları çerçevesinde "Çok Taraflı Çözüm Üretme Mekanizması"nın geliştirilmesi gibi önlemler almaya odaklanmıştır.

Bu kapsamda bu eylem planına katılan G 20 ülkeleri arasında Türkiye'de bulunmaktadır. Fakat zaten Türk Vergi mevzuatında vergi gelirlerinde adaletsiz bir şekilde azalmaya sebebiyet verebilecek matrah aşındırma ve kâr aktarımlarını önlemek amacıyla alınması planlanan tedbirlerin birçoğu hali hazırda ilgili vergi mevzuatında mevcut olup uygulanmaktadır: "Kontrol edilen yabancı kurum kazançları vergilendirilmesi", "örtülü sermaye uygulamaları", "transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı" kuralları sözü edilen tedbirlerden bazılarıdır. Buna ek olarak, Vergi Usul Kanunu'nda 3. Maddede yer alan "Vergi Kanunları lafzı ve ruhu ile hüküm ifade eder."; "Vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır." Hükümleri ile muhtemel vergi suiistimallerine ilişkin vergiden kaçınmayı önleyici genel emniyet kuralları hali hazırda uygulanmaktadır (Yılmaz, 2015).

2015 tarihinde yapılan G20 Liderler Zirvesi'nin ardından, söz konusu bu eylem planına destek veren Türkiye'nin de kendi vergi mevzuatını gözden geçirmek suretiyle "uyum", "özün önceliği" ve "şeffaflık" ilkelerini sağlamak amacıyla yerel mevzuatta ve/veya Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları hükümlerinde bazı değişiklikler yapılarak; "dijital işyeri" tanımı ve dijital ekonomik faaliyetlerin vergilendirilmesi hakkında yeni kurallar, bilgi değişimi ve şeffaflık, karşılıklı problemlerin çözümü için uyum, esneklik ve işbirliğine yönelik daha fazla düzenleyici kuralların getirilmiştir.

Bu kapsamda; Türk vergi sisteminde 4 Seri Numaralı "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ" ile konsolide finansal tablolarına göre toplam konsolide grup geliri, 750 milyon Avro ve üzerinde olan çok uluslu işletmelere çok ülke bazlı raporlama zorunluluğu getirilmiştir. Bu

kapsamda Çok uluslu grubun Türkiye’de mukim ana işletmesi veya vekil işletmesi elektronik ortamda hazırlayacağı CBC’yi vergi idaresine sunacaktır” (Gedik 2020).

Ayrıca, KVK’nın 13. Maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere işleme dayalı net kâr marjı yöntemi ve kâr bölüşüm yöntemine yer verilmesinin temel nedeni kanun maddesinin OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi’nde 2010 yılında yapılan değişiklikler ile uyumlu hale getirilmiştir. Bu kapsamda yapılmış olan düzenlemede “Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi”, “Maliyet Artı Yöntemi” ve “Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi”nin işlemsel kar yöntemleri olan “İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi” ve “Kâr Bölüşüm Yöntemi”ne olan üstünlük ortadan kaldırılarak; işlemin doğasına en uygun yöntemin uygulanacak olması kanun maddesinde yerini almıştır.

BEPS eylem planı çerçevesinde düzenlenen KEYK kuralları kapsamınca yabancı şirketlerin sistematik bir bütünlüğün sağlanabilmesi bakımından KEYK olarak değerlendirilmesi ve bu kapsamda kazançlarının ve hangi ülkenin yetki alanına bağlı olduklarının belirlenmesi vb. düzenlemeler ile yaşanan karışıklıkların önüne geçilerek yabancı şirketler kullanılarak yapılan vergi matrahının aşındırılmasının önüne geçilmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda KVK 33/2/f maddesine göre, kontrol edilen yabancı kurumlar ile ilgili maddenin uygulandığı durumlarda “yurt dışındaki iştirakin ödemiş olduğu gelir ve kurumlar vergisi vb. vergiler, kontrol edilen yabancı şirketin Türkiye’de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilecektir” hükmüyle bu konuda somut bir adım atılmıştır (Gedik, 2020).

Sonuç olarak BEPS’lerin temel amacının ne olduğu sorunsalı hale literatürde tartışıla gelmektedir. Burada amaç söz konusu metinlerde değinildiği gibi vergi erozyonunun mu önüne geçmektir yoksa peçelemeyi de kapsamına alan vergiden dolanmanın (Akkaya, 2021: 89-90) mı? Burada eğer amaç vergi erozyonuyla mücadele ise bunun kapsamına vergiden kaçınma da girmektedir ve vergiden kaçınma girişimleri herhangi bir hukuka aykırılık teşkil etmeyen Anayasa’nın da öngördüğü eylemleri kapsamı altına almaktadır. Vergiden dolanmanın önüne geçmek ise amaç burada vergi peçelemesi yani diğer bir deyişle verginin işlemin gerektirdiği olağan koşulların farklılaştırılması gündeme gelmektedir. Bu nedenle BEPS ile ilgili karar alıcıların bu konuyu da açıklığa kavuşturmaları vergi hukukundaki bu yöndeki teorik tartışmaların da önüne geçilmesine neden olacaktır.

## SONUÇ

Vergi planlaması çalışmasının temel amacı ulusal ve uluslararası işletmelerin ilişkili oldukları veya yatırım yapmayı düşündükleri ülkelerin mali mevzuatında yer alan istisna, muafiyet, indirim veya boşluklardan yararlanmak suretiyle tamamen yasal olan yolları kullanarak vergi matrahını maksimum düzeyde indirmeyi sağlayacak uygun yöntem ve stratejileri uygulamaktır. Yani vergiden kaçınarak vergi avantajı elde etmektir. İşletmelerin temel amacı olan kâr maksimizasyonunu sağlamanın bir diğer yolu da bu tür vergi avantajlarının sağlanmasıdır. Bu kapsamda vergi planlaması da bu planlamayı yapan firmalar için bir finansal araç gibi düşünülebilir.

Bu kapsamda, vergi planlaması yapmanın bazı riskleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki, vergi avantajı sağlamak pahasına işletmenin çeşitli riskler almasının önüne geçilmesini sağlamanın zorluğudur. Çünkü vergi planlamasının temel amacı vergiden kaçınmaktır ve bu temel çerçevenin biraz daha dışına çıkılması işletmenin yaptığı işlemlerin vergi kaçırma kapsamına girmesine neden olabilmektedir. Örneğin işletmeler daha fazla vergi avantajı sağlamak uğruna çeşitli muvazaalı işlemler yapabilmekte, vergi peçelemesi veya vergi kaçırma kapsamına giren işlemlere başvurabilmektedir. Bu çerçeve aşımı bazen kasten bazen de yetersiz bilgi ve yanlış yönlendirmeler sonucunda istem dışı da yapılabilmektedir.

Söz konusu vergisel avantajların aşırı kullanılması vergi matrahlarının aşındırılmasına sebebiyet verebilmekte ve söz konusu planlamalar agresif vergi planlaması boyutuna ulaşabilmektedir. Bu kapsamda ülkeler kendi mevzuatında aldıkları önlemlerle bu olumsuz durumun önüne geçmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle yapılacak vergi planlamasında bu sınırların bilinmesi büyük önem arz etmektedir.

Fakat vergi planlamasının sınırlandırılmasına yönelik olarak uygulamada öngörülen kısıtlamalar firmaların gerek mali yapılarını gerekse de organizasyonel ve vergisel yapılarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle vergi planlamasını sınırlandırmaya yönelik uygulanan bu kısıtlamaların kapsamının daha net olarak belirlenmesi, kontrol edilen yabancı kurum kazançlarının çifte vergilendirilmeye tabi tutulabilmesine neden olmasının önüne geçmesi gerekmektedir. Yine bu kapsamda finansman gider kısıtlaması uygulaması sonucu firmaların sermaye yapılarının piyasadaki olumsuz gelişmelere daha kırılgan hale gelmesine sebebiyet vermesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde dar mükelleflere ilişkin yapılan döviz cinsinden tevkifatlarda ortaya çıkan ve vergi mükelleflerini oldukça fazla mağdur eden kur farkı probleminin de yapılması gerekmektedir. Yine benzer şekilde örtülü sermaye uygulamasında döviz kurlarındaki artışlar nedeniyle oluşan negatif kur farklarının, örtülü kazançla tekabül etmiş olan bölümünün, kurum kazançlarının tespitinde faizlere ilişkin gider olarak değerlendirilmesi mümkün değilken; buna paralel olarak, döviz kurundaki düşüş sonucu ortaya çıkan pozitif kur farklarının, örtülü kazançla tekabül eden kısmı, kurum kazancının belirlenmesinde kambiyo karı olarak dikkate alınması da mükellefler nezdinde önemli bir soruna sebep olmaktadır.

Yine bu sorunların üstesinden gelmek için OECD kapsamında hazırlanan BEPS programı da zaten hali hazırda var olan planlamalar Türkiye için hali hazırda ilgili vergi mevzuatında mevcut olup uygulanmaktadır. Bu mevzuata getirilen yeni düzenlemelerde bu sorunların çözülmesinde önemli bir etki yaratmaktan uzaktır. Ayrıca BEPS'e yönelik olarak temel amacın vergiden kaçınmayı da içine alan vergi erozyonuyla mücadele etmek mi yoksa vergi peçelemesini içine alan vergiden dolamı olduğu konusuna bir açıklama getirilmelidir.

Tüm bu hususların dışında kanun koyucun ortaya koyduğu peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin uygulamalar da ilgili başvurunun olumsuz sonuçlanması durumunda vergi mükellefinin herhangi bir mağduriyet yaşayıp yaşamayacağına

ilişkin de mutlaka bir belirlilik sağlanmalıdır. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi bu endişe nedeniyle bu kurum gerektiği gibi etkin olarak işletilememektedir.

Son olarak ise Türkiye'deki vergi sistemiyle aynı düzeyde vergilendirme imkan ve kapasitesine sahip olmayan ülkelerle (vergi cennetleri) yapılmış olan tüm işlemlerinde ilişkili kişilerle yapılmış işlemler olarak kabul edileceği belirtilmiş ve bu işlemi yapan kişilerin vergi mükellefi olup olmadığına bakılmadan % 30 oranında vergi kesintisi yapılacağı vurgulanmıştır. Fakat bu ülkelerin listesi henüz açıklanmamıştır. Bu listenin açıklanmaması da bu konuda bir vergi planlamasının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Çünkü vergi planlamasının yapılabilmesi için mükelleflerin gelecek dönemleri öngörebilmeleri gerekmektedir. Bu konuda Tørsløv, Wier ve Zucman (2020)'ın yaptıkları çalışmada da belirtildiği gibi yatırımlarını vergi cenneti ülkelere kaydıran mükelleflere ceza vermek yerine kendi ülkelerindeki vergisel teşvik mekanizmalarını kullanarak söz konusu yatırımları kendi ülkelerine çekmek ülkeler açısından daha kârlı olabilmektedir. Çünkü ülkeler böylece hem kaybettikleri vergi kaybını hem de kaybettikleri sermaye, istihdam vb faktörleri geri kazanma imkanına sahip olabilmektedir.

Ayrıca Türkiye'nin kendine has ve kronik hale gelen, mevzuatın sıklıkla değişmesi, adil ve dengeli bir vergi sisteminin olmaması, vergi oranlarının yüksekliği, bazı kesimlere sağlanan vergisel teşvik ve kolaylıkların haksız rekabete neden olabilmesi, yüksek enflasyonun vergiler üzerindeki olumsuz etkisi, vergi denetim ve inceleme oranlarının çok düşük olması ve tarihi süreçlerde pek çok defa hukuki güvenlik ilkesinin ihlal edilmesi gelecek dönemlere ilişkin belirliliği ve öngörüü azaltarak vergi planlamasının yapılması zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bu hususlarda net, kesin ve kalıcı bir düzenlemeye gidilmesi etkin bir vergi planlamasının yapılmasında önemli bir rol oynayacaktır. Çünkü tüm bu durumların mevcudiyeti ilgili mevzuatın düzenli olarak takip edilmesini ve gerekli analizlerin yapılmasını önemli ölçüde sekteye uğratmaktadır. Bu nedenle vergi planlaması yapılırken bu tür risklerin bertaraf edilebilmesi için bu konulara çok hakim, alanında yetkin bir uzmanla çalışmak gerekmektedir. Bu kişileri bulmakta oldukça zordur; çünkü etkin bir vergi planlamasının yapılması için kişilerin iyi derece finans, muhasebe ve hukuk bilgisine sahip olması gerekmektedir. Bu durumda etkin bir vergi planlamasının yapılmasının önündeki bir diğer engeldir.

## KAYNAKÇA

- Acar, İ. A., & Merter, M. E. (2004). Türkiye'de 1990 Sonrası Dönemde Vergi Denetimi ve Vergi Denetiminde Etkinlik Sorunu. *Maliye Dergisi* 147, 5-27.
- Akbey, F. (2014). Türkiye'de Vergi Denetimi ve Gelirleri Üzerine Bir İnceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 29(1), 63-103.
- Akça, H., Ünlükaplan, İ., & Yurdadoğ, V. (2016). Kayıt Dışı Ekonomi, Yolsuzluk ve Kayıt Dışı Devlet. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 20(2), 211-227.
- Akel, Y. N. (2017). Vergi Hukukunda Yorum. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* 62, 79-148.

- Akın, E. (2016). Vergilendirme Yetkisinin Anayasal Temeli ve Sınırları. KPMG Sorumlu Vergicilik, 12-23. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/tr-sorumlu-vergicilik.pdf#page=25> Erişim Tarihi: 26.10.2022
- Akimova, L. M., Reinska, V. B., Akimov, O. O., & Karpa, M. I. (2018). Tax Preferences and their Influence on the Investment in Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 3(26), 91-101.
- Akkaya, M. (2021). *Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım. (Tıpkı 3. Basım)*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Armağan, R. (2007). Türkiye’de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12(3), 227-252.
- Aslanoğlu, S., & Yıldız, S. (2007). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi Olgusu, Bu Olguyu Azaltmaya Yönelik Çözüm Arayışları ve Bir Öneri: Rasyo Analizi Yoluyla Etkin Bir İnceleme Sisteminin Oluşturulması. *Sosyoekonomi* 6(6), 127-146.
- Aslanoğlu, S. (2008). Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi ve Kayıtdışı Ekonomiyi Azaltmaya Yönelik Çözüm Önerileri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 39, 199-211.
- Ay, H. M., & Talaşlı, E. (2008). Ülkelerin Ekonomik Gelişmişlik Seviyeleri ve Vergi Yapıları Arasındaki İlişki. *Maliye Dergisi* 154 Ocak-Haziran, 135-155.
- Beşel, F. (2017). Türkiye’de Vergi Denetiminin Çeşitli Göstergeler ile Analizi. *Sayıştay Dergisi* 107, 65-98.
- Borkowski, S. C., (1997). The Transfer Pricing Concerns of and Developing Countries. *The International Journal of Accounting* 32(3), 321-336.
- Buettner, T., Overesch, M., Schreiber, U., & Wamser, G. (2012). The Impact of Thin-Capitalization Rules on the Capital Structure of Multinational Firms. *Journal of Public Economics* 96(11-12), 930-938.
- Choe, C., & Hyde, C. E. (2007). Multinational Transfer Pricing, Tax Arbitrage and the Arm's Length Principle. *Economic Record* 83(263), 398-404.
- Choi, J. P., Furusawa, T., & Ishikawa, J. (2018). Transfer Pricing and the Arm's Length Principle Under Imperfect Competition. Working Paper. Erişim Tarihi: 20.10.2022 [https://www.econstor.eu/bitstream/10419/185501/1/cesifo1\\_wp7303.pdf](https://www.econstor.eu/bitstream/10419/185501/1/cesifo1_wp7303.pdf)
- Clausing, K. A. (2000). The Impact of Transfer Pricing on Intrafirm Trade. In *International Taxation and Multinational Activity* (pp. 173-200). University of Chicago Press.
- Çelikkaya, A. (2010). İkili Gelir Vergilemesi Modeli ve İskandinav Ülkelerindeki Uygulaması. *ESOGÜ, İİBF Dergisi* 5(2), 101-128.
- Değirmencioğlu, C. (2013). Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancının Zararlı Vergi Rekabetine Etkisi. *Mali Çözüm Dergisi Eylül – Ekim*, 163-170.
- Demircan, E. S. (2003). Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkileri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21 Temmuz-Aralık, 97-116
- Doğan, A., & Kabayel, M. (2016). Küresel Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri Üzerine Değerlendirmeler. *Liberal Düşünce Dergisi* 81, 75-98.
- Eggert, W., Goerdts, G., & Heitzmann, S. F. (2018). Stairway to Tax Heaven. Erişim Tarihi: 12.10.2022 [https://www.ecpol.econ.uni-muenchen.de/downloads/paper\\_sebastian\\_heitzmann.pdf](https://www.ecpol.econ.uni-muenchen.de/downloads/paper_sebastian_heitzmann.pdf)
- Ercan, T. (2020). Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı ve Uluslararası Bilgi Değişiminin Önemi. *International Journal of Public Finance* 5(2), 167-192.
- Erdem, M., Şenyüz, D. ve Tatlıoğlu, İ., (2012). *Kamu Maliyesi. (10. Baskı)*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Eroğlu, O., & Eftekin, Ö. Ö. (2015). Vergi Planlaması Çerçevesinde Uzlaşma Kurumu. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11(2), 233-250.



- Ertekin, Ş. (2021). Türkiye’de Ücretler Üzerindeki Mali Yükün Adalet İlkesi Açısından Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 22(1), 281-308.
- Falsetta, D., Rupert, T. J., & Wright, A. M. (2013). The Effect of the Timing and Direction of Capital Gain Tax Changes on Investment in Risky Assets. *The Accounting Review* 88(2), 499-520.
- Gedik, G. (2020). Beps Eylem Planları Kapsamında Türk Vergi Mevzuatında Yapılan Değişiklikler. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1(2), 27-48.
- Genç, Y., & Yaşar, R. (2009). Vergilemede Adalet ve Etkinlik İlişkisi. *Vergi Dünyası* 338, 34-40.
- Gençoğlu, Ü. G., & Ertan, Y. (2012). Türkiye’de Örtülü Sermaye ve Örtülü Kazanç Dağıtımı: İMKB 50 Endeksinde Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 56, 85-100.
- Göller, E. (2012). Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından Örtülü Sermaye. *Vergi Raporu* 151; Nisan, 154-172.
- Gökten S; Karabudak Ç.Ö.; Uluslararası Vergi Planlaması: Türkiye’nin Merkez Olarak Kullanıldığı Bir Vaka Çalışması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Haziran* 19(2), 547- 566.
- Hassett, K. A., & Metcalf, G. E. (1995). Energy Tax Credits and Residential Conservation Investment: Evidence from Panel Data. *Journal of Public Economics* 57(2), 201-217.
- Keuschnigg, C., & Devereux, M. P. (2013). The Arm's Length Principle and Distortions to Multinational Firm Organization. *Journal of International Economics* 89(2), 432-440.
- Kılıçer, İ. P. (2017). Vergi Planlamasının Kötüye Kullanımını Önleyici Bir Etken Olarak İşletmelerde Vergi Uyumunun Sağlanmasına Yönelik Politikalar. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis* 144 Kasım - Aralık. 109-124.
- Kızıl, E. (2021). Finansman Gider Kısıtlamasının Uygulanması ve Konu Hakkında Düzenlenen Tebliğe Dair Eleştiriler. *Vergi Raporu* 264, 11-19.
- Koç, Ö. E. (2018). Vergi Denetiminin Vergiye Gönüllü Uyum Üzerindeki Etkisi. The Effect of Tax Audit on Voluntary Compliance to Tax). In M. Taytak & İ. Ciğerci (Eds.), *Kamu Mali Yönetimi Kapsamında Mali Denetim Üzerine Seçme Konular*, 1, 267-290.
- Khurana, I. K., Moser, W. J., & Raman, K. K. (2018). Tax Avoidance, Managerial Ability, and Investment Efficiency. *Abacus* 54(4), 547-575.
- Khurana, I. K., & Moser, W. J. (2013). Institutional Shareholders' Investment horizons and Tax Avoidance. *The Journal of the American Taxation Association* 35(1), 111-134.
- Laffer, A. B. (2004). The Laffer curve: Past, Present, and Future. *Backgrounder* 1765(1), 1-16.
- Mauer, D. C., & Ott, S. H. (1995). Investment Under Uncertainty: The Case of Replacement Investment Decisions. *Journal of Financial and Quantitative Analysis* 30(4), 581-605.
- Neighbour, J., & Owens, J. (2001). Transfer Pricing in the New Millennium: Will the Arm's Length Principle Survive. *Geo. Mason L. Rev.* 10, 951.
- Oğuztürk, B. S., & Ünal, E. K. (2017). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları. *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences Year* 3(28), 325-336.
- Oktar, C. (2003). *İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Ortaç, F. R., & Atabey, S. E. (2016). Bir Vergi Güvenlik Önlemi Olarak Kontrol Edilen Kurum Kazancı ve Türkiye-Hollanda Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması Açısından Uygulamasının İncelenmesi. *International Journal of Social Inquiry Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9(1), 63-77
- Önder, B. Y. (2017). Vergi Planlaması ve Türk Kurumlar Vergisinde Vergi Planlaması Olanakları. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 469694.



Paksoy, S., & Bakan, S. (2010). Türkiye'de Uygulanan Vergi Politikaları ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: (1980 Sonrası). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 9(32), 150-170.

Pehlivan, O. (1993). Enflasyonun Vergi Sistemi Üzendeki Etkisi. [https://www.researchgate.net/profile/Osman-Pehlivan/publication/348560229\\_ENFLASYONUN\\_VERGI\\_SISTEMI\\_UZENDEKI\\_ETKISI/links/6004d037299bf14088a2d9d6/ENFLASYONUN-VERGI-SISTEMI-UeZENDEKI-ETKISI.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Osman-Pehlivan/publication/348560229_ENFLASYONUN_VERGI_SISTEMI_UZENDEKI_ETKISI/links/6004d037299bf14088a2d9d6/ENFLASYONUN-VERGI-SISTEMI-UeZENDEKI-ETKISI.pdf)  
Erişim Tarihi: 23.11.2022

Pehlivan, S. (2014). Royalti Ödemelerinin Transfer Fiyatlandırması Analizi. *Mali Çözüm Mayıs – Haziran*, 61-85.

Peker, İ., & Kılıçer, E. (2017), Vergi Planlaması ve İşletmeleri Vergi Planlaması Yapmaya Yöneltebilecek Uygulamalar. *Akademik Bakış Dergisi* 61 Mayıs-Haziran, 900-911.

Peker, İ., & Kılıçer, E. (2014). Türkiye Boyutu ile Vergi Rekabeti. *Vergi Sorunları Dergisi* 307(4), 165-186.

Pekşen, F. (2022). Örtülü Sermaye Uygulamasında Ortaya Çıkabilecek Kur Farklarının Değerlendirilmesi. *Ataturk University Journal of Economics & Administrative Sciences* 36(1), 22-28.

Sağlam, E., & Uzmani-YMM, E. H. (2006). Tam ve Dar Mükellef Gerçek Kişi ve Kurumlara Yapılan Ödemelerde Vergi Kesintisi (Stopaj)-I. *Yaklaşım Dergisi, Eylül 2006 / Sayı 165*, 123 – 131

Sandalcı, U., & Sandalcı, İ. (2017). Vergi Ahlakı ve Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi: Oecd Ülkeleri Özelinde Bir İnceleme. *Sakarya İktisat Dergisi* 6(1), 70-93.

Saraçoğlu, F., & Çakır, M. (2017). Bir Vergi Planlaması Aracı Olarak Devir Müessesesinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 4(8), 94-106.

Sevilmiş, G. (2014). Alkollü İçkiler ve Tütün Mamulleri Sektörlerine Bakış. Ar&Ge Bülten 2014 Mart. 12-18.  
<https://api.izto.org.tr/storage/SectoralReport/original/c6q5Inr9t4dMUJzf.pdf>  
Erişim Tarihi: 26.10.2022.

Sezgin, B. (2012). Gerçek Kişilerce Beyan Edilmesi Gereken Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı. Çözüm. *Mali Çözüm Dergisi Mayıs – Haziran* 111, 143-152.

Taşkın, Y., & Peker, İ. (2019). Vergi Planlaması: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Alan Araştırması. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis* 29(153), 67-87.

Tekbaş, A. (2010). Vergi Kanunlarının Tabi Olduğu Anayasal İlkeler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12, 123-191.

Tezcan, K. (2013). Franchising Sisteminde Know How Karşılığında Dar Mükelleflere Yapılan Ödemelerin Vergisel Boyutu. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8(8), 249-260.

Tolga, S. (2019). Dar Mükelleflerle Yapılan İşlemlerde Vergi Kesintisi ve Vergi Kesintisi Sonrası Lehe Oluşan Kur Farklarının Durumu. *Vergi Raporu* 240, 95-101.

Tørsløv, T., Wier, L., & Zucman, G. (2023). Externalities in International Tax Enforcement: Theory and Evidence. *American Economic Journal: Economic Policy* 15(2), 497-525.

Tosun, C., Uçar, O., Bağdadioğlu, N., & Yereli, A. B. (2017). Türkiye, AB ve OECD Ülkelerindeki Akaryakıt Vergilerine Dair Mukayeseli Bir Değerlendirme. *Vergi Sorunları* 351, 63-77.

Uğur, A., & Kömürcüler, E. (2015). Türkiye'de Sigara'nın Vergilendirilmesinin Etkinliği. *Suleyman Demirel University The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences* 20(4), 327-346.

Uğur, A. A., Akdemir, E., & Gürsel, E. (2010). Sigara ve Alkol Üzerindeki Dolaylı Vergilerin Sağlık Harcamaları Üzerindeki Etkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi* 2(1), 1-14.

Uslu, A. İ. (2019). Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kurallarının Güçlendirilmesi: Beps ve Atad Projelerindeki ve Türk Mevzuatındaki Düzenlemeler. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 25(2), 1389-1415.

Vardar, Z. (2019). Vergi Güvenlik Önlemi Olarak Örtülü Sermaye Uygulamasının 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi: Örtülü Kazanç Yoluyla Vergiden Kaçınma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 6(6), 1-9.

Yalçiner, K., & Ertürk, E. (2017). Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Türkiye'de Yaygın Bir Şekilde Kullanılmama Nedenleri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 413-424.

Yaprak, M. A. (2022). Türkiye'de ve Farklı Ülkelerde Finansman Gider Kısıtlaması Uygulamaları. *Mali Çözüm Dergisi* 32, 255-265.

Yeşilyurt, Z. P., & Güneş, Ç. (2014). Know-How Kavramı ve Dar Mükellef Kurumlara Yapılan Know-How Ödemelerinin Vergilendirilmesi. *Vergi Sorunları Dergisi* 37(309), 15-21.

Yıldız, Z. (1997). Avrupa Birliği'nde Rekabet Eşitliğini Bozucu Etkileri Açısından Devlet Yardımları. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 13(1), 403-414.

Yılmaz, H. (2015). Uluslararası Vergi Adaleti İçin OECD BEPS Eylem Planı. *The Deloitte Times* 7.

### GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

**Araştırmanın Problemi:** Bu çalışmanın temel amacı, çok uluslu şirketler başta olmak üzere, doğrudan ve dolaylı yatırımlarında finansal aracılık gibi önemli bir vergi avantajı sağlamak için kullanılan vergi planlaması uygulamalarını sınırlayan kurumları kavramsal çerçevede incelemek ve bu uygulamaların vergi planlaması üzerinde etkili olup olmadığını tartışmaktır.

**Araştırma Soruları:** Bu çalışma, OECD ülkelerinin uyguladığı matrah aşındırması ve kârın kaydırılması (Base Erosion and Profit Shifting-BEPS) projesi kapsamındaki vergi planlamasına sınırlama getiren yöntemler ve Türkiye'ye mahsus vergi planlamasının yapılmasına engel olan kurumlar incelenerek bunların bu yöntemlerin amaçlarına ulaşım ulaşımadığının belirlenmesi ve eksik yönlerinin bulunup bulunmadığı sorularına cevap aramayı amaçlamaktadır.

**Literatür Taraması:** Vergi dairelerinde dağıtılan karıştırılan iki farklı olan vergiden kaçınma ile vergi kaçakçılığı kavramlarını birbirinden ayırması gerekir. Çünkü vergiden kaçınmada vergiyi doğuran olaya hiç başvurmamak suretiyle verginin doğmasına engel olma durumu söz konusuysen; vergi kaçakçılığında ise hileli ve yasadışı olarak kullanılan vergi yükünün azaltılması söz konusu olmaktadır. Bu kısıtlamalardan kaçınma tamamen hukuka uygunluk arz ederken; vergi kaçakçılığı hukuka aykırıdır. Vergi planlaması çalışmasının temel amacı ulusal ve uluslararası işletmelerin ilişkili oldukları veya yatırım yapmayı düşündükleri ülkelerin mali mevzuatında yer alan istisna, muafiyet, indirim veya boşluklardan yararlanmak suretiyle tamamen yasal olan yolları kullanarak vergi matrahını maksimum düzeyde indirmeyi sağlayacak uygun yöntem ve stratejileri uygulamaktır. Yani vergiden kaçınarak vergi avantajı elde etmektir. İşletmelerin temel amacı olan kâr maksimizasyonunu sağlamanın bir diğer yolu da bu tür vergi avantajlarının sağlanmasıdır. Bu kapsamda vergi planlaması da bu planlamayı yapan firmalar için bir finansal araç gibi düşünülebilir. Daha önce bu konuyla ilgili yapılmış olan çalışmalar da bu sorunların var olduğuna ve bu sorunların henüz çözülmediğine işaret etmektedir.

**Metodoloji:** İlgili kanunlar ve bu konuda yapılmış olan çalışmalara ilişkin literatür taranarak kartopu örnekleme yöntemiyle uygulamadaki eksikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

**Sonuç ve Öneriler:** Vergi planlaması yapmanın bazı riskleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki, vergi avantajı sağlamak pahasına işletmenin çeşitli riskler almasının önüne geçilmesini sağlamanın zorluğudur. Çünkü vergi planlamasının temel amacı vergiden kaçınmaktır ve bu temel çerçevenin biraz daha dışına çıkılması işletmenin yaptığı işlemlerin vergi kaçırma

kapsamına girmesine neden olabilmektedir. Örneğin işletmeler daha fazla vergi avantajı sağlamak uğruna çeşitli muvazaalı işlemler yapabilmekte, vergi peçelemesi veya vergi kaçırma kapsamına giren işlemlere başvurabilmektedir. Bu çerçevede bazen kasten bazen de yetersiz bilgi ve yanlış yönlendirmeler sonucunda istem dışı da yapılabilmektedir. Söz konusu vergisel avantajların aşırı kullanılması vergi matrahlarının aşındırılmasına sebebiyet verebilmekte ve söz konusu planlamalar agresif vergi planlaması boyutuna ulaşabilmektedir. Bu kapsamda ülkeler kendi mevzuatında aldıkları önlemlerle bu olumsuz durumun önüne geçmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle yapılacak vergi planlamasında bu sınırların bilinmesi büyük önem arz etmektedir. Fakat vergi planlamasının sınırlandırılmasına yönelik olarak uygulamada öngörülen kısıtlamalar firmaların gerek mali yapılarını gerekse de organizasyonel ve vergisel yapılarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle vergi planlamasını sınırlandırmaya yönelik uygulanan bu kısıtlamaların kapsamının daha net olarak belirlenmesi, kontrol edilen yabancı kurum kazançlarının çifte vergilendirilmeye tabi tutulabilmesine neden olmasının önüne geçmesi gerekmektedir. Yine bu kapsamda finansman gider kısıtlaması uygulaması sonucu firmaların sermaye yapılarını piyasadaki olumsuz gelişmelere daha kırılgan hale gelmesine sebebiyet vermesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde dar mükelleflere ilişkin yapılan döviz cinsinden tevkifatlarda ortaya çıkan ve vergi mükelleflerini oldukça fazla mağdur eden kur farkı probleminin bir düzenlemenin de yapılması gerekmektedir. Yine benzer şekilde örtülü sermaye uygulamasında döviz kurlarındaki artışlar nedeniyle oluşan negatif kur farklarının, örtülü kazanç tekabül etmiş olan bölümünün, kurum kazançlarının tespitinde faizlere ilişkin gider olarak değerlendirilmesi mümkün değilken; buna paralel olarak, döviz kurundaki düşüş sonucu ortaya çıkan pozitif kur farklarının, örtülü kazanç tekabül eden kısmı, kurum kazancının belirlenmesinde kambiyo karı olarak dikkate alınması da mükellefler nezdinde önemli bir soruna sebep olmaktadır. Yine bu sorunların üstesinden gelmek için OECD kapsamında hazırlanan BEPS programı da zaten hali hazırda var olan planlamalar Türkiye için hali hazırda ilgili vergi mevzuatında mevcut olup uygulanmaktadır. Bu mevzuata getirilen yeni düzenlemelerde bu sorunların çözülmesinde önemli bir etki yaratmaktan uzaktır. Ayrıca BEPS'e yönelik olarak temel amacın vergiden kaçınmayı da içine alan vergi erozyonuyla mücadele etmek mi yoksa vergi peçelemesini içine alan vergiden dolamı olduğu konusuna bir açıklama getirilmelidir. Tüm bu hususların dışında kanun koyucunun ortaya koyduğu peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin uygulamalar da ilgili başvurunun olumsuz sonuçlanması durumunda vergi mükellefinin herhangi bir mağduriyet yaşayıp yaşamayacağına ilişkin de mutlaka bir belirlilik sağlanmalıdır. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi bu endişe nedeniyle bu kurum gerektiği gibi etkin olarak işlemlenmemektedir. Yapılan bu çalışmanın sonucunda vergi planlamasını önlemek için kullanılan bazı kısıtlamaların firmaların hem mali yapılarını hem organizasyonel ve vergisel yapılarını olumsuz etkileyebildiği tespit edilmiş ve bu yapılacak düzenlemeler ile bu kısıtlamaların kapsamının uygulamada yaşanan sorunlar kapsamında daha net belirlenmesi ve yaşanan sorunlara ilişkin çözümler bulunması önerilmiştir.

#### EXTENDED SUMMARY:

**The Problem of the Research:** The main purpose of this study is to examine the institutions that limit tax planning practices, which are used to provide an important tax advantage such as a financial intermediary in their direct and indirect investments, especially multinational companies, in a conceptual framework and to discuss whether these practices are effective on tax planning.

**Research Questions:** This study aims to answer the question of what's the methods that limit tax planning within the scope of the Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) project applied by OECD countries and the methods that prevent tax planning for Turkey, and to determine whether these methods reach their goals; and whether these methods have shortcomings.

**Literature Review:** It is necessary to distinguish between the two different concepts of tax avoidance and tax evasion, which are confused and distributed in tax offices.

Because, while avoiding tax, by not resorting to the taxable event at all, it is in question to prevent the tax from being born; In tax evasion, it is possible to reduce the tax burden used fraudulently and illegally. While avoiding these restrictions is completely legal; Tax evasion is against the law. The main purpose of the tax planning study is to implement appropriate methods and strategies that will ensure maximum reduction of the tax base by using completely legal ways by taking advantage of the exceptions, exemptions, discounts or gaps in the financial legislation of the countries that national and international businesses are associated with or are considering investing in. In other words, it is to gain tax advantage by avoiding tax. Another way to ensure profit maximization, which is the main purpose of businesses, is to provide such tax advantages. In this context, tax planning can be considered as a financial tool for the companies that make this planning. Previous studies on this subject indicate that these problems exist and these problems have not been solved yet.

**Methodology:** By reviewing the literature on relevant laws and studies on this subject, the deficiencies in the application were tried to be determined with the snowball sampling method.

**Conclusion and Suggestions:** The main purpose of the tax planning study is to implement appropriate methods and strategies that will ensure maximum reduction of the tax base by using completely legal ways by taking advantage of the exceptions, exemptions, discounts or gaps in the financial legislation of the countries that national and international businesses are associated with or are considering investing in. In other words, it is to gain tax advantage by avoiding tax. Another way to ensure profit maximization, which is the main purpose of businesses, is to provide such tax advantages. In this context, tax planning can be considered as a financial tool for the companies that make this planning. Excessive use of these tax advantages can cause tax bases to be eroded and these plans can reach the level of aggressive tax planning. In this context, countries are trying to prevent this negative situation with the measures they take in their own legislation. For this reason, it is of great importance to know these limits in tax planning. However, the restrictions envisaged in practice for the limitation of tax planning may adversely affect both the financial and organizational and tax structures of the companies. For this reason, it is necessary to define the scope of these restrictions applied to limit tax planning more clearly and to prevent the earnings of controlled foreign corporations from being subject to double taxation. Again in this context, it is necessary to prevent the capital structures of companies from causing them to become more vulnerable to negative developments in the market as a result of the implementation of the financial expense restriction. Similarly, it is necessary to make a regulation regarding the exchange rate difference problem, which arises in the withholding in foreign currency for limited taxpayers and which makes taxpayers to victims. Similarly, while it is not possible to consider the portion of the negative exchange rate differences, which are caused by the increases in the exchange rates in the practice of disguised capital, which corresponds to the disguised income, as an expense related to interest in the determination of corporate earnings; Parallel to this, the fact that the positive exchange rate differences that occur as a result of the decrease in the exchange rate, which corresponds to the hidden income, are taken into account as the foreign exchange profit in the determination of the corporate income also causes an important problem for the taxpayers. In order to overcome these problems, the BEPS program prepared within the scope of the OECD, already existing plans for Turkey are already available in the relevant tax legislation and are being implemented. The new regulations brought into this legislation are far from having a significant impact on solving these problems. In addition, an explanation should be made about whether the main purpose of BEPS is to combat tax erosion, which includes tax avoidance, or whether it is tax-free, including tax veiling. Apart from all these issues, the practices regarding the advance pricing agreement put forward by the legislator must also be certain as to whether the taxpayer will experience any grievances in case the relevant application is negatively resulted. Because, as stated before, due to this concern, this institution cannot be operated effectively as it should. As a result of this study, it has been determined that the some

restrictions used to prevent tax planning can negatively affect both the financial and organizational and tax structures of the companies, and it has been suggested that the scope of these restrictions be determined more clearly within the scope of the problems experienced in practice and finding the solutions to the problems experienced with these regulations.